

а. Аляксандр Надсан 3

Ніва

ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ

PL ISSN 0546-1960

NR INDEKSU 366714

Жэня
Мартынюк 9

<http://niva.iig.pl>
redakcja@niva.iig.pl

№ 25 (2719) Год LIII

Беласток, 22 чэрвеня 2008 г.

Цана 2,00 зл. (VAT 0%)

Настаўнікі з „Зоркай”

Тэкст і фота Міры ЛУКШЫ

На XXII „Сустрэчы Зоркі”, што праводзіліся ў чэрвені ў Цэнтры экалагічнай адукацыі ў Семяноўцы, „Ніва” ў гэты раз запрасіла настаўнікаў беларускай мовы. Сабраліся яны пад камандай рэдактаркі „Зоркі” Ганны Кандрацюк-Свярубскай, каб паразважаць аб поспехах і прапановах для навучання беларускай мовы, актывізуючы найбольш таленавітых і цікаўных жыцця вучняў, якія смела паказваюць сябе ў родным слове і выяўляюць свой дух у мастацтве ды журналістыцы. З плеяды вучняў тых настаўнікаў, якія ўжо шмат гадоў найбольш плённа супрацоўнічаюць з „Сустрэчамі Зоркі”, выраслі ўжо вядомыя і спелыя журналісты, навукоўцы і мастакі.

— Пасля кожных апошніх сустрэч відаць, як яны паўплывалі на прысутную на іх моладзь, — сказала Валянціна Бабулевіч. Гэтая вопытная настаўніца бельскай „тройкі” ад пачатку супрацоўнічае пры арганізацыі „Сустрэч Зоркі”. — Яны, папрацаваўшы на гэтых практычных згуртаваннях, набіраюць адвагі і імпульсу, сур’эзна бяруцца за праекты, рэалізуюць свае задумы і відаць простым вокам, што сталі яны іншымі людзьмі.

Сустрэча пасля сур’эзных перамоў удзень вечарамі нагадала праграму ўсіх удзельнікаў кожнага згуртавання — адбываўся імправізаваны паказ найлепшых нумароў, падрыхтаваных групамі. Гэта былі і песні (рэй вялі Алег Кабзар і Аліна Ваўранюк), і фрагменты прадстаўленняў, і самыя трапныя *бонмоты*, — уся праграма ўспрынялася настаўнікамі і іх гаспадынямі з вялікай радасцю, бо як і ў час усіх сустрэч выступоўцы, незалежна ад узросту, мусілі раскавацца, з галавой акнуцца

ца ў радасць стварання, дакласці да ўсяго свой талент і досціп. Частка выступленняў „зорчых” мастакоў была ўвекавечана на відэастужках, таму на апошняй сустрэчы, на якой былі і вопытныя арганізатары падобных сустрэч, і маладыя настаўнікі, якія толькі бяруцца за справу плённага навучання роднай мове, могуць яны быць практычным прыкладам таго, як цікава і адмыслова можна вучыць дзяцей і моладзь таго, што роднае — няндурнае, а можа давесці да творчых феерверкаў. Вельмі пераканаўчым на „Сустрэчах” было тое, якія аўтарытэты падмацоўваюць беларускі дух моладзі. Напрыклад, ужо пры пачатках „Сустрэч Зоркі” быў гэта вядомы ў свеце мастак Лявон Тарасэвіч. Цяпер на кожнай сустрэчы — мастак Віктар Кабац. Прыцягваюць яны ўвагу вучняў таксама і сваёй неардынарнасцю. Падтрымлівалі „Сустрэчы” вядомыя рэжысёры, музыкі, мастакі, літаратары, журналісты. І перш за ўсё — настаўнікі. Яны вопытным вокам адбіралі найбольш цікаўных свету сваіх вучняў (ужо трапіць на „Сустрэчы” вучню гэта наблітацыя), разам з імі працавалі на „Сустрэчах” і працягваюць далей сваю працу. І вялікі дзякуй ім і за гэта, і за звычайную руплівую штодзённую працу, вынікі якой не заўсёды відаць простым вокам ды імгненна.

Чарговыя „Сустрэчы” сабралі лятася і настаўнікаў вялікіх школ (дзе ўсе вучні вывучаюць родную мову) — такіх як бельская „тройка” ці Комплекс школ з беларускай мовай у Гайнаўцы, але былі таксама настаўнікі, дарэчы, вопытныя, як матушка Людміла Клімук з Шудзялава (што дагэтуль навучала польскай мове), якая аднаўляе на сваёй забытай беларушчынай тэрыторыі навучанне беларускай мове. Настаўнікі раскавалі пра свой вопыт, дзяліліся

радасцямі і сумненнямі. Бывае, што ў некаторых школах да навучання беларускай мовы кіраўніцтва ставіцца абыякава, а нават і шкодзіць (метадыст Іаланта Грыгарук прывяла свой прыкры досвед з мінулага, калі дырэктарка адной з падгайнаўскіх школ фізічна знішчыла заявы бацькоў аб навучанні іх дзяцей беларускай мове, каб не пачаліся заняткі па прычыне недахопу заяў). Інакш навучаецца ў школе, дзе роднага трымаецца жменька вучняў, але і пры невялікім ліку вучняў таксама ёсць свае перавагі ў карысць. Тым больш відаць іхнія поспехі ў школе і на шырэйшым форуме. Прыгадаліся тут поспехі навучэнцаў беластоцкіх школ — ад дзіцячага садка праз пачатковую школу, гімназію да ліцэя, відныя ў горадзе і не толькі. Тым больш радасна ад таго, бо пры пачатках навучання беларускай мове ў сталіцы рэгіёна была і сама арганізатарка сустрэч Ганна Кандрацюк-Свярубская, і настаўніца Аліна Ваўранюк, і бацькі дзяцей, самых актыўных, „накручаных” беларушчынай. Дадало гэта моладзі адвагі, выявіла і падмацавала таленты, паказала, што свядомая моладзь заваёўвае месца сярод найлепшых і на шырэйшым форуме. Праўда, што сцвердзілі шчыра настаўнікі — для гэтага неабходна працы больш чым звычайна, бо сапраўды трэба быць лепшым з лепшых, каб перамагчы таксама маразм і інерцыю, і перадолець звычайныя калоды, зваленыя пад ногі невядома кім. Заклікі да патрыятызму таксама патрэбныя, ды можна і так: звычайна, таленавіта, з досціпам, прыгожа і без лішніх слоў, вясёла цешыцца беларускім. І вось за гэта дзякуй усім настаўнікам!

XXII „Сустрэчы Зоркі” адбыліся пры фінансавай падтрымцы Падляскай маршалкоўскай управы.

WYŻSZA SZKOŁA MENEDŻERSKA
ZOSTAŃ MENEDŻEREM
STUDIUM
Turystykę i Rekreację

WWW.WSM.BIALYSTOK.PL

Спевакі памежжа 5
Аляксей МАРОЗ

Фонд „Царкоўная музыка” ў Гайнаўцы
супольна з Белавежскім нацыянальным паркам запрашаюць на:
III Белавежскія сустрэчы з арыяй
21 чэрвеня 2008 года
(канцэрт оперных і аперэтакных арыяў у выкананні салістаў Падляшша і Гродна ў суправаджэнні Гродзенскага камернага сімфанічнага аркестра пад кіраўніцтвам Уладзіміра Барматава)
Дзядзінец Прыродна-ляснага музея ў Белавежы

Оперныя і аперэтакныя арыі — гэтае прыгожае майстэрства спева было папулярнае таксама ў пушчанскім рэгіёне, спадарожнічала шматлікім знакамістасцям тадышняга свету, каралям, магнатам і іх прыворным, ствараючы гісторыю культуры гэтай зямлі. Спадарожнічае яно шырокай аўдыторыі меламанаў таксама і сёння.

III Белавежскія сустрэчы з арыяй прыпомняць жамчужыны опер і аперэт, а таксама дазваляць на хвіліну забыць аб штодзённых турботах.

Летні вечар, на які сардэчна запрашаем, прагучыць самымі прыгожымі арыямі.

97705461196000

Дні нацыянальных культур

Пампезныя святы для сённяшняй Беларусі не навіна. Ды і арганізуюць мерапрыемствы ўлада ўмее. Асабліва, калі чакаецца прыезд прэзідэнта. Вось і зараз яго чакалі ў старадаўнім Гродне. Для гэтай падзеі было падрыхтавана ўсё. І адмысловыя людзі былі падбраныя, каб махаць рукамі, і прайнструктаваныя як махаць, і дарогі заасфальтаваныя свежым асфальтам, які закрыў нават каналізацыйныя люкі. Ды і нагода для такога прыезду цалкам адпавядала духу часу. У Гродне традыцыйна адзначалі дні нацыянальных культур.

Хто прыдумаў гэтае свята і чаму яго вырашылі адзначаць менавіта ў горадзе над Нёманам застаецца неразгаданай загадкай. Але ніхто асабліва гэтага пытання не бярэ да галавы. Над чым сапраўды ламалі галаву многія гродзенцы, дык гэта тое, што выбраць: паглядзець на тэлевізары чэмпіянат свету па футболе, ці на свае вочы атрымаць задавальненне ад начнога салюту. Кожны выбраў што яму бліжэй і ўсе патрапілі на свята нацыянальных культур. Адны назіралі, як шматнацыянальныя трыбуны футбольных манежаў у адзін голас падтрымлівалі свае любімыя каманды, другія папрасіліся на маршы прадстаўнікоў тых нацыянальнасцей, якія жывуць у Беларусі.

Нацыянальнасцей аказалася ажно дваццаць сем. Усе яны сцвярджалі, што ганарыцца сваёй нацыянальнай ідэнтычнасцю і гарача любяць Беларусь. Ніхто тых выказванняў пад сумненне не ставіў. Сапраўды, людзі выйшлі на вуліцы ў сваіх нацыянальных вопратках, спявалі свае песні на сваіх мовах, ладзілі нацыянальныя кухні. Усе, акрамя адной нацыі. Што гэта за яна, здагадацца не цяжка. Канешне, гэта беларусы. Калі ўкраінцы выйшлі ў шараварах з чубамі як у казакоў, а прадстаўнікі азіяцкіх народаў з гонарам адзелі цюбецкі, то беларуская дэлегацыя выйшла пад надпісамі БРСМ. З якіх часоў абрэвіатура, створанай сённяшняй уладай па вобразу савецкага камсамола, моладзевай арганізацыі стала часткай нацыянальнай вопраткі сказаць цяжка. Але ніхто хіба не здзівіцца, калі такі атрыбут нацыянальнага строю будзе афіцыйна зацверджаны якой-небудзь адмысловай культурніцкай камісіяй пры прэ-

зідэнце Рэспублікі Беларусь. Ніхто не здзівіцца і тады, калі тая камісія прызнае, што такі надпіс быў ключавым атрыбутам беларусаў яшчэ з дахрысціянскіх часоў, і нават яшчэ да таго, як Кірыль і Мяфодзій прыдумалі кірылічнае пісьмо.

Размаўлялі тыя беларусы з надпісамі БРСМ на нацыянальнай мове ўсходняга суседа. Так як і прэзідэнт Беларусі. Што яны гэтым хацелі падкрэсліць таксама невядома. Можна тое, што яны беларуская нацыянальная меншасць, ці можна тое, што яны савецкая нацыянальная большасць. Зразумець гэта цяжка. А можа і зусім немажліва.

Папраўдзе і ў савецкія часы ўлада беларусаў неяк асабліва выдзяляла ад іншых. Памятаю школьны сшытак, на якім былі намалеваныя ў нацыянальных вопратках прадстаўнікі ўсіх рэспублік Савецкага Саюза. Усе такія ганаровыя, у абштых золатам халатах ці да бліску начышчаных ботах. Толькі беларус быў у лапцях, з апущанай гаротнай галавой ды патухшым самотным позіркам. На фоне іншых ён выглядаў так, як і зараз тыя з надпісамі.

Думаю, гэта рабілася наймысна. Каб, засаромейшыся такога выгляду, маладыя беларусы захацелі лепш стаць рускімі, чым лапатнікамі. Многія так і зрабілі. Ды і зараз робяць. Аднаго толькі паняць не могуць. Як ты не фарбуйся гуталінам, эфіюпа з цябе ўсё адно не атрымаецца.

А прэзідэнт узяў ды не прыехаў. Невядома, усцешыла гэта гродзенскую ўладу ці засмуціла, а вось звычайныя гродзенцы асабліва тым фактам не пераймаліся. Яны казалі, што і так ведалі, што ён не прыедзе. Адкуль нашы людзі ўсё ведаюць — вялікая загадка.

А пераймаліся людзі тым, што ў цэнтры горада, дзе праходзілі святочныя мерапрыемствы, і пяцьсот метраў навокал было забаронена прадаваць гарэлку. Нават у рэстаранах. Таму абачлівыя гродзенцы, незалежна ад нацыянальнай прыналежнасці, набылі алкагольныя напоі зараней, з запасам, і прынеслі іх з сабой. І пад стрэлы начнога салюту весела абмяркоўвалі той факт, што менавіта яна, гарэлка, найбольш збліжае прадстаўнікоў усіх народаў, рас і этнасаў. Прынамсі ў сённяшніх умовах існавання.

Віктар САЗОНАУ

Вачыма еўрапейца

Непатрэбныя горады (у гэты час?)

У кіёскі трапляе гэты нумар „Нівы“, а ў падляшскай сталіцы пачаўся чарговы выпуск „Дзён Беластока“. З гэтай нагоды некалькі дзён да іх пачатку, падобна як іншыя журналісты беластоцкіх СМІ, трапіў я на адмысловую прэс-канферэнцыю з удзелам намесніка прэзідэнта горада адказнага за культуру Тадэвуша Арлуковіча, загадчыцы Беластоцкага асяродка культуры Гражыны Дваракоўскай і іншых прадстаўнікоў гарадскіх культурных устаноў, таксама і рэктара Тэатральнай акадэміі ў Беластоку Войцеха Кабжынскага. Пільна ўслухаўся ў заклічаныя словы намесніка прэзідэнта (Грамадзянская платформа), родам з Ломжы, у свой час прэс-сакратара падляшска-

га маршалка Славаміра Згжывы (АВС; таксама ламжаніна):

— Мы хацелі б, каб праз два гады аб нашым горадзе было гучна ў Польшчы.

Гарантаваў ён, што сродкі на культуру ў гарадскім бюджэце мусяць быць большыя чым цяпер, значыць, складаць не як цяпер 1,8 працэнта, а 3 працэнты. На „Дні Беластока“ гарадскія ўлады сёлета наскрэблі немалую суму — каля 650 тысяч зл., неבלагую, улічыўшы тое, што большасць мерапрыемстваў рэалізаваных у іх рамках фінансуецца гэтымі самымі асяродкамі (якія ўтрымлівае, зразумела, горад). Як пералічыла Гражына Дваракоўска, сёлета ў рамках „Дзён“ да 28 чэрвеня будуць праведзены прынамсі 34 імпрэзы. Па-за канцэртнамі такіх зорак польскай музычнай сцэны як „Маанам“ (20 чэрвеня; 21.30; Гарадскі пляц перад ратушай) ці шведскага гурту „Сэп-тэмбэр“ (21 чэрвеня; 21.30; пляц перад Драм-тэатрам) будуць мінш. паказы наветраных шароў, сабачыя гонкі, вернісажы выстаў, ярмарка на Яна (пад лозугам „Купіце, панок, граблі“), паказ старых аўтама-

Аб крывавай ніці

У мастакоўскай кавярні панавала ціш, як пасля стрэлу з біча; было санліва ды святочна.

— Чым сёння з’яўляецца мастацтва ў свеце, які наперамен курчыцца або шырыцца, а напоўнены ён раз’юшанасцю і гвалтам; хто ж гэта чалавек, той, што шукае сваё „я“, мабыць, страчанае, можа ён увогуле не існуе? — аж да крыку рос голас пэста-постмадэрніста. Старушка, сядзеўшая за суседнім столікам, маці архітэктара, славутага тым, што загадаў разбурыць два старажытныя дамы, каб на іх месцы разбіць скальныя агароды ў японскім стылі, перахрысцілася крадком і глянула ў бок бара, за якім пануры бармен здаваўся сузіраць свой пуп. — Мастацтва гэта нішто, гэта прывід, ілюзія, калі не служыць справам больш сур’ёзным чым маленькі адзінкавы лёс, калі не служыць барацьбе за лепшае заўтра, калі не служыць прапагандзе рэвалюцыі, а ўвогуле чыстай, маладой барацьбе. Свядомасць перамены гэта калектыўная свядомасць, найлепш гурту загартаваных жмагароў. Бо дзе ж тыя снёныя, мройныя каштоўнасці, тая праўда, тая краса; яны сёння адно пылінка адцвітаючага квецця, а калі павее вецер — толькі слязіць вока. Што ж гэта адзінкавы чалавек, ён жа ж марны твор, адкід структур ад яго больш магутных, структур — эканамічных, біялагічных ці гістарычных? А вось гэты твор ўяўляе сабе, што мае нейкі ўплыў на што-небудзь апрача яго самога, што свядома кіруе ўласным лёсам, што ён — свабодны. Мы жывём сёння ў пустэчы ад струхлелага мадэрнізму, у самоце перад магутнай плыню гісторыі.

— Таму мяркую, што рэвалюцыя — неабходная, — зварухнуўся пенсіянер-прафесар мясцовага ўніверсітэта. — Рэвалюцыя, якая адным, меткім ударам вымеце ўсё пустазелле нашага быту, а на пазбаўленых благіх ценяў прасторах пабудуе паднебны гмах, у якім жывуць роўныя людзі, з-за тае роўнасці шчаслівыя, людзі без заганаў гэтага свету, паколькі тыя заганы аб’яўляюцца як свядомасць правін і комплексаў, уцягваюць у бездань безнадзейнасці, у варварскае ўчарашняе. Не мёртвае культура, толькі драпежная, маладая, дзікая контр-культура...

— Гісторыя, добра, што мае папярэднікі ўспомнілі гісторыю, бо што ж такое гісторыя, калі не ўрок выпісаны на канкрэтнай, відавочнай, жывой скуры, — ажывіўся малады доктар гісторыі, працаўнік устаноўды з дыянамі ды шырокімі пайнамактамі. — Я падобныя адкрыцці слухаю як жа-логодныя. Давайце возьмемся за сябе, глянь-

ма рэальна. Навука, якую я прадстаўляю, надта добра, надта дакладна павучае, што ў гісторыі свету лічыцца толькі голая сіла, энергія арганізмаў, якімі з’яўляюцца народы. Падазраваю ў вас схаваную разлезласць, бо што ж гэта за торг, чыя праўда больш трапная, тонкая, чыя кветачка мілей пахне? Хай нам хоціць урэшце моцы на адвагу, пачын, на здаровы нацыянальны эгаізм, на дысцыплінаванасць нацыянальных эліт, на мацунак. Мастацтва, літаратура настолькі важныя, наколькі пабуджаюць, мацуюць, умацняюць нацыянальную сувязь, супольнасць. Таму не смейце, чужыя, іншпаляменцы, крануць нашых шэдэўры, спадчыну нашых класікаў! Той, хто мініпулюе пры нацыянальных каштоўнасцях, хто бясконца раздумвае над іх сэнсам, — бунтаўшчык або вораг. Да таго чыстае эстэцтва, якое вядзе да безвыніковага сузірання — праява хваробы, слабасці, дэкадэнцтва, прапачы жыццёвых сіл. Жыццё народа мае быць чыстае як паверхня сталёвага ляза, без рысы, без чужых дамешак. Таму пачаць трэба з выхавання, з апрацоўкі як жа гнуткіх, маладых розумаў, пачаць ужо ў школе, а нават у садку! І караць, бязлітасна караць!..

— Я з гэтым поўнасцю згодны, — зноў уключыўся прафесар. — Народ як апора, як граніт, як адзіная сіла, якая з’яўляецца надзеяй, а гэтым самым найчысцейшай крыніцай... І тыя рады чыстых, захопленых адной ідэяй, паслухмяных, а дзякуючы гэтай дысцыпліне гожых юнакоў...

— Я затое прапаную трэцюю дарогу, нацыянальную па змесце, ды постмадэрністычную па форме, — сарваўся з лавы мастак, паказваючы на ічыльна загорнутую ў шэрую паперу, здаецца, новую, ледзь закончаную карціну. — Будзьма сучаснымі, ды сучаснасцю глыбіні, сучаснасцю эстафеты, у якой прымаюць удзел усе пакаленні, за адно тыя з дагістарычных эпох аж да тых, што надыдуць. Што ж можа быць прыгажэйшым за грунтаванне грунтоўкі, за пляму, кінутую на варожую пляму, за бачнасць пранікаючайся з нябачнасцю, аднак усё застаецца ў багатую, рафінаваную, нацыянальную цэласнасць. Лічыцца не толькі плён творчага акту, а сам чысты акт, працэс, жывая дэструкцыя, тое сутыкненне цялеснасці з супрацівам матэрыі, мастак як шматок крывавага мяса.

Прафесар сарваўся ў поўны рост і, нічога не сказаўшы, з энтузіязмам запляскаў у ладкі.

Ежы ПЛЮТОВІЧ

біляў, канцэрт і дварскія танцы, ці, урэшце, сустрэча з каталіцкім ксяндзом прафесарам Войцехам Бэмбнам, прысвечаная жыццю і культуры папусаў. Прыкметай сёлета „Дзён Беластока“ будзе 55-гадовы юбілей Лялечнага тэатра і чацвёрты ўжо Фестываль тэатральных школ.

Я шукаў у праграме якіх-коліч культурных матываў чыста беларускіх ці праваслаўных. Знайшоў толькі „Канцэрт царкоўнай музыкі“ (23 чэрвеня; 15.00; Свята-Мікалаеўскі сабор; арганізатар — Брацтва праваслаўнай моладзі). Прэзідэнт Тадэвуш Трусколяскі неаднаразова адзначаў, што козырам Беластока з’яўляецца ягонае шматкультурнасць, а няцяжка дадумацца (глядзеўшы на г.зв. нацыянальную структуру горада), што гаворка перш за ўсё пра беларусаў, хоць бачыўшы на пачатку ім і ягонай управай ініцыятывы — больш пра эсперантыстаў ці айрэяў.

Гартаючы праграму „Дзён“ здалася мне, што „Канцэрт царкоўнай музыкі“ ўманціраваны ў яе на ўсякі выпадак, дзеля перастрахоўкі. Беластоцкія арганіза-

тары „Дзён“ не першы раз не бачаць ніякіх культурных беларускіх матываў, якія — як гэта кажа Тадэвуш Арлуковіч — давалі б шанец на тое, каб пра Беласток было гучна ў Польшчы. З другога, аднак, боку іх недахоп дае ўладарам з магістрата шанец на тое, каб аб беластоцкай мет-раполіі было гучна.

І на канец. Я ўбачыў, да якіх медыйных устаноў арганізатары „Дзён“ звярнуліся з просьбай узяць патранаж над мерапрыемствам. Апынуліся там усе — як думаю — сур’ёзныя на іх думку беластоцкія рэдакцыі. „Нівы“, якая выходзіць у Беластоку з 1956 года, не было. Ніхто да нас не звярнуўся. Шэф нашага тыднёвіка Яўген Вапа, калі я ў яго спытаўся, ці даў бы згоду на тое, каб „Ніва“ ўзяла патранаж над святам усіх беластачан, сказаў коротка: „Ну, вядома“.

І яшчэ адно. Прабавалі мы напрасіцца ў Беластоцкі лялечны тэатр на 55-гадовы юбілей. Запрашэння ад гэтай гарадской установы мы не атрымалі.

Мацей ХАЛАДОЎСКІ

Бог даў нам вольную волю

Размова з айцом Аляксандрам Надсанам — беларусам, эмігрантам, грэка-каталіцкім святаром, які вядзе місію ў Лондане.

— Сустрэаемся на канферэнцыі ў Польшчы. Ці Вам яшчэ хочацца ездзіць на такія мерапрыемствы? Здаецца, усе прыязджаюць да Вас, у Лондан.

— Ну не ўсе... Вы яшчэ не былі (смах). Часам добра праехацца, праветрыцца. Не хочацца, седзячы ў адным месцы, абрасці мохам як камень. Трэба пабачыць людзей, паслухаць, што зараз разумнага кажуць. У такім узросце я часта ўжо не магу ездзіць. Апошні раз у Варшаве быў я праездом амаль пяць гадоў таму, але сяброў тут многа, таму хочацца вяртацца.

— Ці Ваша прысутнасць тут абазначае, што Вы таксама лічыце сябе беларускім апазіцыянерам?

— Які я там апазіцыянер. Я ж у палітыку не лезу. Для мяне ўсе людзі дарагія, таму хочацца, каб проста заўсёды ўсе былі разам. Што ж рабіць... Напэўна хацелася б шчасця для Беларусі, каб усе былі беларусамі. Безумоўна, ёсць рэчы непрымальныя для мяне як для святара, так і для беларуса. Святар таксама чалавек, у тое самае верыць, ведае, да якой нацыі належыць, мае свае погляды. Гэта нармальнае рэч. Тое, што я святар і павінен быць аднолькавы для ўсіх, не перашкаджае, каб я быў беларусам. Святые Павел быў апосталам для ўсіх народаў, але як жа ён моцна любіў свой жыдоўскі народ! Казаў ён пра сталы боль за свой народ і пра ахвярнасць за народ, з якога выйшаў Ісус Хрыстос.

— А што непрымальнае для Вас?

— Можна шмат пра гэта казаць, але перш за ўсё тое, калі прымушаюць чалавека быць тым, кім ён не ёсць; вось такія вузкія ўсялякія нацыяналізмы. У гэтым сэнсе беларусы грэху яшчэ не ўчынілі, бо надта слабыя (смах). Затое мноства тых, якія прымушалі беларусаў быць некім іншым. Помню, калі я яшчэ быў студэнтам, паехаў у Рым. Папрасіў я тады, каб мяне паслалі не ў расійскую, а ў грэчаскую калегію. Колькі людзей тады задумвалася чаму беларус не пайшоў у расійскую калегію? Вось такое пытанне ставілі: чаму ты не хочаш быць расійцам? Не тое, што я не хачу, я ім не з'яўляюся! (смах) Гэта такія маленькія рэчы, але бываюць і горшыя: пераследы, маральны прэсінг, але і фізічны прыгнёт. Ціск, насілле для нас, хрысціян, рэчы непрымальныя. Калі немагчыма свабодна хваліць нашага Тварца — гэта таксама непрымальнае. Узнікаюць маральныя пытанні, якіх у нашым грамадстве няма. Трэба іх разглядаць, але пакуль гэта адбываецца ўнутрана.

— Вы казалі, што паводзіць сябе маральна — гэта прытрымлівацца свайго сумлення. Сёння людзі часта кажуць пра розныя маральнасці...

— Так, але паводзіць сябе паводле сумлення гэта значыць усвядоміць сабе ўсе аспекты нашага рашэння. Бывае, што не думаем што робім, а толькі пасля сабе ўсвядомляем, што мы зрабілі. Калі ўсвядомім

Дарота Міхалюк і а. Аляксандр Надсан

сабе раней, тады маем выбар. На тое Бог даў нам вольную волю. Можам аднак памыліцца. У тым заключаецца жыццё.

— А як Вы ставіцеся да сваіх выбараў?

— Напэўна былі памылкі, як у кожнага чалавека. Калі памылюся, прашу ў Бога прабаўнення, але дзякую таксама за тое, што ўдалося зрабіць карыснае.

— Ці для духоўнасці бачыце зараз прастору ў Беларусі сярод апа-

на, добрыя, шчырыя людзі. Аднак можна быць і добрым хрысціянінам, не вяжучыся з ніводнай партыяй. Не трэба таксама спалучаць рэлігію з палітычнай ідэалогіяй. Я тут асцярожны.

— А як выглядае зараз сітуацыя Вашай місіі ў Лондане?

— Маю новага святара, гэта вельмі важнае. Ён, дарэчы, з Беларусі, сам захацеў стаць святаром. Узяў я яго ў Лондан, тады паслаў яго ў калегію ў Рым. Дзякуй Богу, што

— Трэба мець у сэрцы Беларусь увесь час з сабою, дзе б ты не быў, што б не рабіў. Я разумею, што жывучы далёка немагчыма многа зрабіць для Беларусі, бо ў галоўным яе лёс залежыць ад беларусаў, якія там пражываюць. Мы можам толькі памагчы.

зіцыйных спрэчак, сярод гэтай цэлай барацьбы за мову, культуру?..

— Месца для духоўнасці, для сустрэчы з Богам ёсць заўсёды. Гэта залежыць ад чалавека, куды яму пайсці. Ёсць асяродкі і праваслаўныя, і каталіцкія, дзе людзі сапраўды шчыра моляцца. Я таксама кожны дзень малюся за беларускі народ, на кожнай літургіі, нават молімся на беларускай мове.

— А як ставіцеся да праектаў аб'ядноўвання інтэлектуалаў, інтэлігенцкіх груп вакол уніяцтва?

— Я не вельмі, я неадзначна стаўлюся. Людзям трэба даваць права выбару, асабліва ў палітычным жыцці. Кожны мае сваё. Не можна навязваць, нельга таксама спалучаць усяго з рэлігіяй. Мне, напрыклад, не падабаецца гэтая хрысціянская дэмакратыя. Гэта, безумоў-

на маю, ён крыху малодшы за мяне (смах).

— Вы яго прывезлі ў Лондан, а як часта самі ездзіце ў Беларусь?

— Ой, упершыню то мы сустрэліся ўвогуле ў Парыжы (смах). Раней бываў я часцей. Вазілі мы лекі для хворых дзетак. Зараз практычна гэта немагчыма. Браў я таксама дзетак на канікулы, да сёння прыязджаюць некаторыя. Цяпер мне, старому, ужо вельмі складана ездзіць, але ў канцы 1980-х і ў 1990-х гадах то з транспартамі ездзілі мы нават тры разы ў год.

— Не губляеце аднак сувязі?

— Не, не! Я дасканала ўва ўсім арыентуюся, маю многа сяброў, перапісваемся, кантактуем па інтэрнэце, прыязджаюць у Лондан. Маю кнігі таксама друкуюцца ў Белару-

сі. Бог захацеў, каб я пасяліўся ў Лондане, то і там жыў. Можна гэта не кепскае месца ў свеце. Галоўнае, што можаш свабодна жыць, ніякая ўлада цябе не кранае, калі ты ў парадку.

— Скажыце, як сабе даць рады з псіхалагічнымі фактамі пражывання здалёку ад радзімы?

— Трэба мець у сэрцы Беларусь увесь час з сабою, дзе б ты не быў, што б не рабіў. Я разумею, што жывучы далёка немагчыма многа зрабіць для Беларусі, бо ў галоўным яе лёс залежыць ад беларусаў, якія там пражываюць. Мы можам толькі памагчы.

— Цяжкі быў Ваш шлях з Беларусі ў Лондан?

— Чалавек быў тады маладым, можа нават не ўсвядомляў цяжкасцей. Цяпер напэўна баяўся б. Гэта была вайна, але маладым я не думаў пра небяспеку. Быў я ў польскай арміі, ваяваў у Італіі, быў і ў Францыі партызанам. Так што я і партызан, і ветеран, і што хочаш (смах). Такія былі абставіны, чалавек не меў выбару, не з-за сваёй волі гэта ўсё рабіў. Каб не было вайны, можа выбіраў бы па-другому. Пасля Бог захацеў, каб я стаў святаром. Я ўвогуле ўраджэнец Нясвіжа.

— Там цудоўны палацавы комплекс.

— Папсавалі, гаспадары яго знішчылі. Жаль гэтага.

— А што помніце з дзяцінства?

— Асталіся нейкія ўспаміны, але няма пра што гаварыць. Амаль усіх маіх сяброў ужо няма, памерлі, частка загінула ў час вайны. Асталіся толькі такія недабіткі, такія як я.

— Айцец Аляксандр, скажыце, ці Вашае пачуццё гумару, жарт, які з Вамі побач, нібыта самы лепшы сябра, гэта спосаб на жыццё?

— Мне здаецца, што гэта нармальнае. Бог даў нам такое жыццё і трэба ўспрымаць усё, што добрае і прыгожае, а не дрэннае, каб пасля злавацца.

— Усе раскажваюць пра Вас вельмі цёпла, лепш сказаць: усе Вас любяць.

— Не думаю пра гэта, хачу быць сябрам усіх, бо жыццё надта кароткае, каб каго-небудзь ненавідзець.

— Пра Вас гавораць як пра выдатнага кухара.

— Часам нешта ўдаецца. Я ж не ажаніўся, мушу сам сабе варыць (смах).

— А што самае смачнае паводле Вас?

— Я люблю італьянскую кухню. Я ж не толькі пабываў у Італіі ў час вайны, але і вучыўся ў калегіі. Восем гадоў там жыў. Яны рыхтуюць смачныя пасты, але трэба ведаць, што ўсё ў макаронах залежыць ад соўсу. Я звычайна люблю spaghetti con aglio et olio — макарона, часнык і аліва. Больш нічога не патрэба, толькі яшчэ чылі, перац. Добра таксама „навуковым” спосабам правярыць ці макарона адпаведная — узяць крыху і стукнуць аб сцяну, калі прыліпне, значыцца, усё ў парадку.

Гутарыла Ілона КАРПЮК

Сямейны пікнік

1 чэрвеня г.г. на пляцоўцы амфітэатра побач Керамічнай фабрыкі ў Старым Ляўкове прыгожа іграла музыка і гулялі дзеці. Стаяла сонечная пагода. Сабралася шмат людзей і было весела. Пасля поўдня пачалося культурна-забаўляльнае мерапрыемства з конкурсамі. Конкурс мастацкага характару праходзіў пад лозунгам „Я і мая сям’я на пікніку”. Дзеці любяць рысаваць і намалювалі шмат плакатаў. Найпрыгажэйшыя з іх трапяць у светліцовую хроніку. Быў таксама літаратурны конкурс і розныя спартыўныя спаборніцтвы.

У перапынку можна было паглядзець навейшыя аўтамабілі пагранічнікаў ды сучасны самаход пажарнікаў. Усе ахвотныя пры нагодзе маглі пакарыстацца лекарскай кансультацыяй.

У конкурсах пераможцамі сталі сем’і Монікі Мірановіч, Элізы Матус, Дароты Лясоты і Марыі Харкевіч. Яны назіралі найбольш ачкоў і занялі па чарзе I, II, III і IV месцы. У літаратурным конкурсе лаўрэатамі сталі Кінга Саўко, Эліза Матус і Мануэля Мірановіч. Прыгожы верш на беларускай мове напісаў на конкурс пажылы жыхар Тадэвуш Кунцэвіч. Усе ўдзельнікі конкурсаў атрымалі ўзнагароды і былі з іх задаволеныя, а перш за ўсё — дзеці.

Усіх прысутных на пасёлку пачаставалі пірожным і кавунамі. Імпрэза закончылася дыскаткай для дзяцей.

Святкаванне Дня дзіцяці выдатна сарганізавалі Галена-Марыёля Рэнт, Аліна Барташук і Вольга Максімюк, якія працуюць у самаўрадавай святліцы і бібліятэцы ў Старым Ляўкове.

Дрэнна, калі няма раскладаў!

У Гайнаўцы аўтобусы гарадскога транспарту ездзяць па двух маршрутах. На некаторых аўтобусных прыпынках стаяць дашкі і вісяць актуальныя расклады язды. Аднак не ўсюды ёсць расклады, бо іх разам з бляхамі сарвалі хуліганы. Так ёсць, між іншым, на лініі „1” па вул. Пілсудскага — ля скрыжавання з вул. Белавежскай, ды на ліні „2” па вул. Баторыя — побач скрыжавання з вуліцай 11 Лістапада.

Гайнаўскае Прадпрыемства гарадскога транспарту не паспявае прымацоўваць да сценак дашкоў новыя расклады. Яны, аднак, неабходныя.

Забралі тэлефоны з вакзала

Пра тое, што Польская тэлекамунікцыя ліквідавала вулічныя тэлефоны ў Гайнаўцы, Новым Ляўкове і ў Старым Ляўкове пісаў я ў „Ніву”. Але ж як здзівіўся, што забралі тэлефонны апарат таксама са сцяны пачакальні на чыгуначным і аўтобусным вакзале ў Гайнаўцы! З гэтага агульнадаступнага тэлефона перш-наперш карысталіся турысты ды ўвогуле прыезджыя людзі, калі званілі па таксі або паведамылі аб сваім удачным прыездзе знаёмых, сваякоў або сем’і.

З вакзала ў цэнтр горада будзе каля 1 км. З пакункамі адолець яго справа нялёгка. Яшчэ цяжэй узабрацца на кладку над пуцямі ў напрамку вуліц Белавежскай, Арміі Краёвай і Паркавай. А зараз тут па вул. Белавежскай ездзяць аўтобусы гарадской камунікацыі.

Ну і настаў час! Да чаго мы дажыліся: адзіны тэлефон ды і той забралі з вакзала!

(ян)

Чаромхаўская школа

Аптымістычная ацэнка

Тэкст і фота Уладзіміра СІДАРУКА

Міжнародны дзень дзіцяці традыцыйна адзначаецца 1 чэрвеня, але сёлета святкаванні ў Чаромсе адбыліся дзень пазней. Пачаліся яны традыцыйнай спартыўнай пераклічкай на школьнай пляцоўцы. Затым адбыліся спартыўныя гульні і спаборніцтвы. Напрыклад, у IV-VI класах арганізавана была эстафетная гонка, гульня ў выбівалы (w dwa ognie), валебольны турнір дзяўчат, фінальны футбольны матч хлопцаў (дзеткі I-III класаў займаліся сваімі відамі спорту). Даволі цікавай для ўсіх дзетак аказалася праграма „Трымай форму”, якую на відэакамеру запісаў настаўнік Міраслаў Шатыловіч.

Быў адмысловы пачастунак для дзетак I-III класаў ды супольнае пячэнне каўбасак на вогнішчы (кожны ўдзельнік прыносіў сабе каўбаску з хаты). Адным словам, было вясёла і гучна, бо спартыўным гульням спадарожнічала музыка з магнітафона. Мерапрыемства завяршылася супольнай дыскаткай.

— Скажыце, калі ласка, колькі вучняў у вашай школе? — пытаю дырэктарку школы Аліну Пліс.

— У гэтым годзе вучыцца 180 вучняў, двое дзетак далучылася ў палове навучальнага года (яны пераехалі сюды з цэнтральнай Польшчы). Гэта на 27 вучняў менш чым у 2006 годзе, калі я стала на пасаду дырэктара, — сказала Аліна Пліс. — Лічу, што ў наступным навучальным годзе такі лік пратрымаецца, хоць афіцыйных спіскаў пакуль мы не рабілі.

— А як справа маецца з беларускай мовай? Вы ж, здаецца, прад’яўлялі намер павялічыць у будучыні лік урокаў роднай мовы?

— Гэта праўда. З пачаткам навучальнага года павышаецца лік урокаў з шасці на дзевяць у тыдні.

Я праводзіла размовы з бацькамі вучняў і прыйшла да высновы, што ёсць магчымасць арганізаваць трэцюю групу (у групе не можа быць менш чым сем’яры вучняў), затым і большая колькасць урокаў здаецца быць абгрунтаванай. Заняткі па беларускай мове вядзе зараз Альжбета Раманчук і яна застаецца на гэтым штаце.

— Ці ў час навучальнага года здараліся праблемы з „моладзю з комплексамі”?

— Вам, як тутэйшаму, — гаворыць дырэктарка, — лепш ведаць асяроддзе, у якім пражываем, затым

і паводзіны дзетак вам добра вядомыя...

— А як вынікі навучання?

— Зараз праводзяцца пісьмовыя і вусныя праверкі па паасобных прадметах. Апошнія тэсты паказалі, што ўзровень ведаў прадвясчае аптымістычную ацэнку. Минулае паказвае, што выпускнікі нашай школы (маю на ўвазе падставовую школу і гімназію) знаходзяць месца ў сярэдніх школах, напрыклад, з беларускай мовай навучання, дзе ўзровень навучання даволі высокі. Яны не толькі не адмаўляюцца ў час школьнага года ад выбранага напрамку, але і пазней дабіваюцца поспехаў у навуцы. Гэта ў параўнанні з іншымі гмінамі Гайнаўшчыны ставіць нас у лік добрых...

— А як сёлета справа з пераводам вучняў у наступны клас?

— Аб тым, што вучні не атрымаюць пераводу, няма гаворкі...

У час размовы з дырэктаркай

Магдаліна Рошчанка — II месца, Марыёля Шатыловіч — VI месца, Моніка Раманчук — VIII месца, Тамаш Клімовіч — I месца, Матэвуш Самасюк — VI месца, Анна Аліхвер — VI месца і Адрыянна Хандзынская — VIII месца. Каманды настольнага тэніса змагаліся за ўдзел у павятовым ды ваяводскім фіналах. У павятовых спаборніцтвах каманда тэнісістак заваявала I, а хлопцы — III месца. У спаборніцтвах паўднёвай групы дзяўчаты заваявалі II месца, а ў ваяводскім фінале — IV месца. На спаборніцтвах па настольным тэнісе за кубак штотыднёвіка „Кантакты” чаромхаўскую школу рэпрэзентавала 19 вучняў II-VI класаў. У Чыжэве ў паўфінале ваяводства ў катэгорыі I-IV класаў найлепшымі аказаліся Вікторыя Саснюк — III месца, Матэвуш Гаеўскі — II месца і Матэвуш Ханеўскі — VI месца, а ў катэгорыі класаў V-VI Ганна Саснюк заваявала I месца, Адрыянна Хандзынская — III месца і Адрыян Шатыловіч — I месца. У фінале Падляскага ваяводства за кубак штотыднёвіка „Кантакты” ў Ломжы апынулася 6 чаромхаўскіх вучняў, сярод якіх найлепшай (на восьмым месцы) аказалася Ганна Саснюк. У павятовай эстафетнай гонцы ЛЗС чаромхаўская школа заваявала III месца. Пераможцы (ад першага па восьмае месца) атрымалі медалі, ганаровыя граматы і рэчавыя ўзнагароды. Пераможцамі аказаліся Магдаліна Рошчанка — I месца, Марыёля Шатыловіч — IV месца, Эрыка Багусэўская — VI месца ды Каміль Чэкуць і Каміля Вішанка — III месца.

Варта адзначыць, што вучні Пачатковай школы ў Чаромсе ўдзельнічалі і ў інфарматычным конкурсе, а фіналістам гэтага спаборніцтва стаў Пшамыслаў Гнатоўскі (вучань V класа). У 31-ым выпуску Агульнапольскага турніру ведаў аб бяспечнасці ў дарожным руху школа заваявала II месца ў Гайнаўскім павеце.

Падагульняючы вышэйсказанае можна лічыць, што аптымістычная ацэнка фактаў і спартыўных вынікаў дырэктаркі Аліны Пліс здаецца быць абгрунтаванай. І яшчэ адно. У школе я пазнаёміўся з цікавым школьным часопісам „Kątem oka”.

Таленавітыя спевакі памежжа

Тэкст і фота Аляксея МАРОЗА

Міжнародны конкурс дзіцячай і маладзёжнай песні „Ноты сяброўства”, які 7 і 8 чэрвеня праходзіў у гайнаўскім амфітэатры з удзелам асоб з абмежаванымі магчымасцямі, быў мерапрыемствам юбілейным. Дзесяты раз ладзіць яго гарадскі дом культуры, а другі раз адбываецца ён у міжнароднай кампаніі. У мінулым годзе былі госці з Беларусі, Украіны, Латвіі і Эстоніі. Сёлета прыехалі толькі выканаўцы з Пружанскага раёна. У конкурснай частцы выступіла больш за 200 чалавек. Сярод узнагароджаных вучняў адносна многа было дзетак і моладзі з Гайнаўкі і Пружан. Камісія добра аданіла таксама вучняў са школ у Орлі, Кляшчэлях, Бельску і Парчаве (Люблінскае ваяводства). Па-за конкурсам з народнымі беларускімі танцамі, дражнілкамі і прымаўкамі выступілі дзеткі і моладзь з пружанскіх „Круцёлачак”.

— Мы шырэйшай публіцы паказваем плён працы вучняў у школах і асяродках культуры ў галіне дзіцячай песні, а конкурсныя змаганні спрычыняюцца да яшчэ большай актыўнасці дзетак і моладзі, — заявіў дырэктар ГДК Андрэй Скепка. — Спыненне раздзелу еўрасаюзных сродкаў на культурныя мерапрыемствы абмяжоўвае нашу дзейнасць, але спадзяемся, што наш конкурс у наступных гадах будзе адбывацца з большай колькасцю міжнародных выканаўцаў. Хаця наша мерапрыемства накіраванае таксама да дзетак і моладзі з абмежаванымі магчымасцямі, у гэтым годзе ў калектывах выступіла толькі некалькі інвалідаў. Аднак мы хочам з наступнага года стварыць асобную катэгорыю для вучняў-інвалідаў і прыцягнуць да фестывалю большую колькасць такіх удзельнікаў, каб мелі яны магчымасць інтэгравацца ў міжнароднай кампаніі.

Конкурсная камісія, у якой працавалі Аліна Негарэвіч, Мікола Мажэнны і Юзэф Коркус, звяртала ўвагу на ўзровень выканання песень.

— Узровень, які прэзентавалі выканаўцы, быў разнародны, але былі асобы, якія выдатна вылучаліся з ліку іншых спевакоў. Вучаніцы, якія здабылі гран-пры — **Дар’я Маркевіч** з Комплексу школ з дадатковым навучаннем беларускай мовы ў Гайнаўцы і **Агнешка Ежык** з Гімназіі № 1 у Гайнаўцы, гэта вельмі таленавітыя дзяўчаты з вельмі прыгожымі галасамі, якія ўмеюць правільна фразіраваць у час спеву. Аднак, каб разгарнуць гэтыя таленты, трэба многа і ўмела працаваць, — тлумачыў Юзэф Коркус.

Дар’ю Маркевіч — скромную белгімназістку, якую гайнавяне ведаюць як салістку і ўдзельніцу калектыву „Знічка”, заўважыла яе сённяшні музычны апякун Бажэна Ляўчук. Першыя крокі на сцэне Дар’я ставіла ў арэшкаўскім калектыве „Незабудкі” пад апекай сваёй мамы, матушкі Беаты Маркевіч. Спявала яна таксама ў царкоўным хоры ў Доме міласэрнасці ў Гайнаўцы. У гэтым годзе Дар’я дабілася перамогі, выступаючы на фестывалі „Беларуская песня” сола і са школьным калектывам „Знічка”. На гайнаўскім фестывалі вельмі ўдала выступіла яна з поль-

Вакальная група Пружанскай дзіцячай школы мастацтваў, ацэненая за спеў, паказала таксама купальскі абрад (стала пераможцам сярод вучняў IV-VI класаў)

скай песняй „Male tęsknoty”.

— Я вельмі люблю спяваць і выступаць на сцэне, бо гэтак спадарожнічаюць эмоцыі, — заявіла Дар’я. — На беларускім фестывалі я атрымала ўзнагароду гран-пры за беларускую песню „Мацярынская любоў”. Да сённяшняга фестывалю падрыхтавала я польскую песню, бо думала, што гэта польскамоўны конкурс.

— Я заахвочваю нашых выканаўцаў выступаць таксама з беларускімі песнямі, паколькі паводле рэгламенту можна спяваць на любой мове, — адзначыў дырэктар Андрэй Скепка. — Хаця планавалі, аднак не даехалі да нас вучні з Чыжоў і Дубіч-Царкоўных, якія ў мінулых гадах выступалі з беларускім рэпертуарам.

Сёлета па-беларуску спявалі пружанскія дзеткі і моладзь, а **Аліна Кныш**, якая ад імя Пружанскага дома культуры выступіла з песняй „Гэй, беларуска”, заняла трэцяе месца ў катэгорыі гімназістаў і саступіла толькі дзяўчатам, што атрымалі ўзнагароды гран-пры і **Катажыне Мольскай** з Гімназіі ў Кляшчэлях (другое месца). Аліна Кныш вучыцца ў беларускай школе ў вёсцы Харэва, а ў пружанскай культурнай установе ўдасканальвае свае музычныя ўмеласці.

— Я сама знайшла гэтую песню, а мой музычны апякун Эўгеніюс Валончус прыняў маю прапанову, — кажа Аліна Кныш, якая перамагла ўжо на конкурсах у Пружанах, на Украіне і раней у Гайнаўцы.

З беларускай песняй „Чароўны пах” удала выступіла ў катэгорыі вучняў падставовых школ **Кацярына Сянковец**, здабываючы вылучэнне сярод вялікай колькасці ўдзельнікаў з IV-VI класаў. Сярод пружанскіх выканаўцаў конкурсная камісія найвышэй ацаніла вакальную групу Пружанскай дзіцячай школы мастацтваў, якая перамагла ў катэгорыі вакальных калектываў разам з калектывам „Камелеон” з Комплексу школ у Бельску-Падляшскім (два раўнапраўныя другія месцы). Пад спеў пружанцаў дэманстравалі купальскі абрад „Ой, рана на Івана”, які выклікаў асаблівае зацікаўленне публікі.

— Мы выступілі з апрацаванай фальклорнай песняй. У нас фальклорны рэпертуар, а паколькі наша школа носіць імя Рыгора Шырмы, та-

му мы часта выступаем з яго апрацоўкамі, — заявілі мастацкі кіраўнік фальклорнага калектыву Кацярына Гуга і настаўніца Вольга Трафімовіч. У мінулым з гэтай жа самай мастацкай школы прыежджаў калектыв „Світанак”, які быў галоўным пераможцам гайнаўскага фестывалю дзіцячай і маладзёжнай песні.

— Нам падабаюцца даўнія абрады і мы любім спяваць і танцаваць, — кажуць выканаўцы купальскага абраду Таццяна Юркевіч, Анна Трус, Аксана Вярэнч і Дар’я Луцкевіч. У іх школе многа тэорыі музыкі. Спяванню вучацца яны ў сваім калектыве. На гайнаўскім конкурсе вучні Пружанскай дзіцячай школы мастацтваў прыежджалі ўжо некалькі разоў і займалі нават лепшыя месцы, чым сёлета.

— Я на гайнаўскім фестывалі ўжо трэці раз. Займала я першае і другое месца выступаючы сола, а разам з калектывам занялі мы раней першае месца, — удакладняе Аксана Вярэнч.

— Вучні з Пружанскага раёна вылучаюцца ў танцах і тэатральных выступах, — заявіў член конкурснай камісіі Юзэф Коркус. — На практыцы паказалі гэта дзяўчаты і хлопцы з калектыву „Круцёлачкі”, якія выступалі ў некалькіх складах.

„Круцёлачкі” прадэманстравалі майстэрства ў час танцаў, пераплаценых народнымі дражнілкамі і прымаўкамі. У калектыве займаюцца ў галоўным вучні Пружанскай сярэдняй школы № 5, але яго асноўны састаў абапіраецца на вучняў беларускага класа. На прыкладзе Аліны Кныш і пружанскіх танцораў відаць, што дзеткі, якія вывучаюць родную мову, удала вылучаюцца ў мастацкім плане.

— Трэба выступаць з народнымі песнямі і танцамі і перадаваць іх наступным пакаленням ды захоўваць нашы традыцыі. Мы з гонарам выступаем на міжнародных мерапрыемствах, заўляючы, што мы — беларусы, — сказала кіраўнік „Круцёлачак” Вольга Серада. — Наш калектыв дзейнічае з 1984 года і зараз у нас займаецца ажно 65 школьнікаў, а ёсць і свой аркестр. Аднак цяжкасці з атрыманнем візаў сталі прычынай таго, што ў Гайнаўку прыехалі мы ў абмежаваным складзе (27 асоб).

Пра грыбнікоў

Прачытаў я ў „Ніве” тэкст Уладзіміра Сідарука „Непрыдатная сыравіна” і прыпомнілася мне мая сустрэча з беластоцкімі грыбнікамі. Штогод прыежджаюць яны ў наш лес за грыбамі, якія бялчане называюць „бэцьярамі”. Жыву я ад нараджэння ў вёсцы Бялкі Нарваўскай гміны, якую цяпер з трох бакоў акружае лес. Добра ведаю грыбныя месцы ў ім. Адночы выбраўся я па баравікі ў свае месцы. Збіраю, вось, чарнагаловікі, аж тут пад’язджае самаход, паварочвае крыху з дарогі, спыняецца. Выходзіць з яго чатырох мужчын і трох з іх хуценька бяжыць у лес. Чацвёрты адчыняе багажнік і выкідае з яго смецце — стары абутак, баначкі з-пад кансерваў, бутэлькі. Выкінуўшы смецце, закрывае багажнік і збіраецца ісці па грыбы. Я не сцярапеў, падыходжу да яго і пытаюся як там з грыбамі. Ён адказвае мне, што нядарна прыехаў і знайшоў толькі два грыбы. А я яму — што калі будзе так рабіць са смеццем, дык хутка грыбы перастаюць расці, таму што з-за гэтага бруду грыб не вырасце, а тое смецце ён мусіць забраць назад і вывезці на звалку, паколькі такое месца ёсць у кожнай вёсцы. Мой суразмоўца разгневаўся і выгукнуў: *Gówno to pana obchodzi, gdzie ja wyrzucilem śmieci!* Яго сябры сталі набліжацца да мяне і я тады, таксама па-польску: „Не крычы на мяне, бо я крыкну яшчэ гучней, і зараз тут будзе дзесяць асоб, а тое, што вы ў службовых нагавіцах ды туфлях — гэта мяне не палюхае!” Калі падышлі да мяне ягоныя сябры, я ўбачыў, што і яны апрануты паслужбоваму — у паліцыйныя штаны ды боты. Я загадаў ім забраць смецце, бо калі не, дык назаўтра будзе ведаць аб гэтым ваяводскі камендант паліцыі. Я забраўся ды пайшоў, паглядзеўшы на іхнюю машыну: быў гэта Фіат-125 з беластоцкай рэгістрацыяй.

Калі я вяртаўся дамоў з поўным кошыкам баравікоў, заглянуў на засмечанае месца, але ва ўрочышчы „Пад багенцём” каля Баравой дарогі было ўжо чысценька!

Мікалай ЛУК’ЯНЮК

Гайнаўка

**Будзе рамонт.
Будзе бяспечней**

У Гайнаўцы на вул. Арміі Краёвай, на яе адрэзку ад вул. 3 Мая да вул. Ракавецкага, стаіць асцерагальны знак і на ім знаходзіцца дошчачка з надпісам „Przełomy”. На гэтым адрэзку маставая ўхабістая і няроўная, такія ж і тратуары.

Таму вельмі прыдаўся б рамонт вышэйзгаданага адрэзка вуліцы. Тут зараз ездзіць значна больш аўтамабіляў. Гэта з таго часу, калі здалі ў карыстанне новую вуліцу Ракавецкага (раней тут не было дарогі), якая вядзе ў напрамку бальніцы ды прыгарадскіх вёсак Ліпіны, Пасталова і Дубіны. Варта было б пабудавать на вул. Арміі Краёвай веласіпедную сцежку. Яна была б прадаўжэннем сцежкі, якая пралягае праз вул. Ракавецкага.

Калі б адбыўся рамонт вул. Арміі Краёвай, дык тады выгадна было б ездзіць з вул. 3 Мая ў напрамку бальніцы напасткі, а гэтым самым карцейшай дарогай.

(ян)

Ганна Кандрацюк (zorka@niva.iig.pl)

З в р к а

Д л я д з я ц е й і м о л а д з і

На пачатку было страшнавата!

Многа гаворым і пішам пра недахоп цікавасці да кніжкі. Але гаварыць і наракаць гэта мала. Трэба самому пайсці ў бібліятэку або ў кніжны магазін і прыдбаць кніжку. Наша моладзь і дзеці маюць яшчэ адну цудоўную магчымасць — павываць на аўтарскіх сустрэчах. Праўда, у апошні час настаўнікі і дамы культуры перасталі ладзіць такія сустрэчы. Мы ўсё ж спадзяемся, што гэтая карысная справа не патане ў моры ляготы і абывакасці да пісанага слова!

Вось у апошнюю суботу, 14 чэрвеня г.г., у бельскай „тройцы“ наладзілі незабыўную сустрэчу з аўтаркамі маладзёвай кніжкі „Муха ціп-топ“ — Наталляй Кандрацюк-Свярубскай і Оляй Калінай. Праўда, спачатку было страшнавата. Побач залы, дзе адбывалася су-

Наталька і Оля ды іх першы фан-клуб

свойму ды дамаўляцца з аўтаркамі на сустрэчу... у скансэне ў Дарафея Фіёніка. Можна сказаць, што пад канец сустрэчы сфармаваўся ўжо першы фан-клуб „Мухі ціп-топ“! А аўтаркі атрымалі запрашэнне на сустрэчу ў малодшых класах.

Паколькі пра сустрэчу паабяцаліся напісаць нашы карэспандэнткі-гімназісткі, дабавім, што мерапрыемства адбылося дзякуючы настаўніцы Валянціне Бабулевіч і бібліятэкарцы Ганне Фіёнік. Замест наракаць на недахоп грошай, яны падштурхнулі гімназістаў да актыўнасці і разумнай гульні.

— А мне захацелася зноў нешта файнага напісаць! — сказала Наталля.

— А мне намалываць! — дадала Оля.

Фота і тэкст ЗОРКА

Хлопцы раптам пачалі цікавіцца літаратурай

стрэча, праходзілі ваяводскія саборніцтвы дзетак-інвалідаў. Але з другога боку праявіліся незвычайныя паводзіны. Вось на сустрэчу прыйшлі гімназісты, у якіх выпай выхадны дзень. І тое, што ўразіла саміх аўтарак і мяне асабіста — гэта іх творчае прывітанне. Вось на аснове фрагмента кніжкі бельскія гімназісты падрыхтавалі свой спектакль — дэкламатарскі конкурс, да якога самі напісалі смешныя вершы (вядома, пра каханне). На сцэне выступілі кніжныя персанажы: Соня, Кася і Бася. Аднак бельскае „журы“ ўжо інакш ацаніла сваіх акцёраў і імправізатарак. Кася і Соня заваявалі першыя месцы, а Бася Муха — Гран-пры! Спектакль у многім напамінаў „Роднае слова“. А больш дакладна — яго карэктур. Моладзь

не пагаджаецца з руцінай і нудой гэтага мерапрыемства. Гэту ігру

А публіка слухала як напісаць займальны твор

адразу падхапіла публіка, якая не шкадавала воплескаў і гучных воклічаў. Атмасфера будавалася як у час сапраўдных важных аўтарскіх сустрэч. Часам гул і апладысменты ў нашай зале працягвалі дзеткі, якія побач гулялі ў спарт-зале. Бяльшчане ставілі разумныя пытанні. Напрыклад: *Якія кніжкі чытаюць аўтаркі „Мухі ціп-топ“? Як кніжку ўспрынялі іх настаўнікі? Як адчуваюць яны сябе, калі пішуць па-беларуску? Ці маюць яны ўжо задуму наступнай кніжкі?*

Відавочна адказы падабаліся моладзі, бо нягледзячы на гул за сцяной, сустрэча доўжылася больш за гадзіну. І мела яна сваю дынаміку і засяроджанасць. Можна дапамагаць шок! Бо найбольш пытанняў ставілі чамусьці жулікаватыя хлопцы, якія звычайна мяшаюць на ўроках. Каб паказаць беластоцкім сяброўкам сваю прывязанасць да роднага, яны самі сталі размаўляць па-

Бася Карыцкая ў ролі Басі Мухі

Міра ЛУКША

Звярок са Звяркоў

Завёўся ў Звярках звярок.
Ці, можа, забег незварок?
З пыскі звярок — бы тхарок,
І спрытны ў звярочка крок,
Хутка ўзбярэцца на плот
Як самы пранырлівы кот,
Вавёркай сігае на граб,
Дзярэ кіпцюром: „цап-царап“!
Па колеры футры — як жбік.
З сабакам расправіцца ўміг,
Калі б той яго зачапіць
Адважыўся, як даць піць!
Звераняткі не бойся ані,
Са Звяркоў яго не гані,
Паглядзь па шэрсты рабой.
Звярок пасябруе з табой!

Вершы Віктара Шведы

Заскрытачы зубамі

Лысы Яраслаў
Сустрэў шчарбатага Адама.
Трасіць яго стаў:
— Заскрытачы зубамі.

— Калі заскрытачы
Табе ўжо хіба
Твае ўсе валасы
Напэўна стануць дыба.

Медыцына

Што гэта медыцына?
Гэта навукі галіна,
Якая заўсёды
Служыць народу.

Яна ўжо спрадвеку
Паматае хвораму чалавеку
Пакінуць свет благі,
Перайсці ў лепшы другі.

Чаму?

Пытанне ад брата малогі
Пачуў старэйшы брат Стах:
— Чаму чалавек мае ногі?
— Каб не мусеў хадзіць
на руках.

— А чаму чалавек мае рукі?
— Не дае зноў спакою брат.
— Калі з голадам
маем мы мукі —
Каб не елі нагой акурат.

Чаму ваўкі званка баяцца?

Злат Марачкін. 14 гадоў. Вандроўка ў казачны свет. Палатно, акрыл

Няма лепшага падарка для дзіцяці як казка. І найлепш, калі яна старая, народная. Вядома, яшчэ большая каштоўнасць, калі апавядае яе любімая бабуля або дзедка. У такі спосаб мы пазнаем сваю прадаўнюю сямейку: прабабак ды прапрадзедкаў. Бо казкі найперш апавядалі ў сямейным крузе. Нашы бабулі напэўна пачулі гэтыя казкі ад сваіх бабуль, а тыя ад сваіх, значыць нашых, прапрапрапрапрабабак... Некаторыя з іх вельмі старыя. Пра тое, што яны цэнныя, сведчыць адзін факт — яны былі патрэбныя людзям сотні ды нават тысячы гадоў таму. Невыпадкова. Казкі выконвалі адукацыйную ролю, яны вучылі адрозніваць добрыя справы ад злых.

Ды хто сёння з дарослых мае час апавядаць дзецям казкі?! Каго не спытаеш — усе наракаюць на недахоп вольнай хвіліны. А праўда такая — гэ-

ты час крадзе тэлевізар. На шчасце маем кніжкі і кампакт-дыскі. У „Зорцы” ад 13 красавіка г.г. мы аб’явілі **казачны конкурс**, удзельнікам якога трэба было адказаць на пытанне: **які звер у беларускіх казках самы „дурны”?** У пытанні была падказка. Сярод адказаў мы прапанавалі тры персанажы: **лісу, ваўка і цмока**. Усе дасланыя адказы былі правільныя. Сапраўды, у беларускіх казках найчасцей дурны воўк. Яму не хапае заўсёды розуму, каб справу давесці да канца. І найчасцей ён сам з сябе зробіць дурня! Да таго ваўкі баяцца званка! Чаму? Каб ведаць адказ, трэба пазнаёміцца са смешнай казкай пад заглаўкам „Чаму ваўкі званка баяцца?” Іншая справа з хітрай лісіцай — такой заўсёды трэба асцерагацца...

Мяне асабіста вельмі засмуціла малое зацікаўленне конкурсам. У рэдак-

цыю прыйшло менш адказаў чым на конкурс крыжаванкі. Бачу ў гэтым сумную праўду пра нашу будучыню. Казкі прыдуманы на тое, каб развіваць уяўленне і адрозніваць дабро ад зла. Гэта найбольшы капітал, які мы можам перадаць дзіцяці. (Магчыма, што ў перыяд іх даросласці грошы не будуць мець значэння!). Мая ўвага найперш датычыць настаўнікаў і бацькоў, якія не заахвоцілі дзяцей пацікавіцца такой цэннай узнагародай як кампакт-дыск з беларускімі казкамі. Я не веру ў недахоп зацікаўлення сучаснага дзіцяці беларускай казкай! Наадварот, дзеці абжаюць іх, часта на памяць вывучаюць цэлы кампакт-дыск. Але найперш ім павінны дапамагчы дарослыя. Вось мая хросная дачка Тмарка не толькі кожны вечар жадае слухаць казкі пра беларускіх звяроў, каралевы і чарадзеяў, але апавядае пра іх сябрам у індзейскім прадшколлі, далёка на поўначы Канады. Ведаю таксама дзяўчынку Марыльку ў Празе, для якой бацька спецыяльна пераклаў агульнавядомае еўрапейскія казкі на нашу мову. Сапраўды, казкі вучаць мудрасці. Яны таксама дапамагаюць зразумець якая прыгожая ў нас мова. На ёй мы слухаем цудоўныя апаведы пра людзей і звяроў, чарадзеяў, магутныя дубы і цудадзейныя азёры. І самае цікавае — больш тут віртуальшчыны чым у інтэрнэце. Пасля такіх казак самому хочацца скла- даць апаведы, прыдумаць песенкі, ставіць пастаноўкі...

Вернемся аднак да нашых шчасліўцаў. **Кампакт-дыск з беларускімі казкамі выйгралі Агнешка Мароз з Гайнаўкі, Малгажата Іванюк з Парыева ды Якуб Андрацікі з Саколкі**. Віншуем!

ЗОРКА

PS. Кампакт-дыскі з беларускімі казкамі падарыў нам генеральны консул Рэспублікі Беларусь у Беластоку спадар Міхал Аляксейчык.

Польска-беларуская крыжаванка № 25

Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Адказы, з наклееным кантрольным талонам, на працягу трох тыдняў дашліце ў „Зорку”. Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку № 21:

Сябар, як, Кнот, не, шво, птушка, луста, бык, нюх, аўтамат, ар, капітал. Сонца, бура, штука, вус, Мат, кошт, ара, Ян, кант, кола, ахова.

Узнагароды, запісныя кніжкі, выйгралі: **Паўліна Багацэвіч з Крывятыч, Камілія Бароўская з Бабік, Караліна Шумарская, Агата Грыгарук, Марыёля Анішчук з Дубін, Анджэліка Сапяжынская з Чыжоў, Катажына Трахімчук з Гарадка**. Віншуем!

			Podwyższone miejsce na stacji	Poidło, wodopój	Domowy Chan		
	Miecz	Broda		Para			
				Las			
	Bagno						📖
Mit							Niania
Basen							Anoda
	Łąka						
	Roślina						
				Rząd		Jan	
				La			
			Rok		Ono		
Widnokreg							

Музыка з кайфам

Пры голасе „Jab Club”!

Яўгена Валашына я сустрэла ў час фестывалю „Minsk Mixt” у Варшаве. Выступаў ён супольна з маладым беларускім паэтам Глебам Лабазенкам як аўтар музыкі да яго вершаў. Пасля аўтарскай сустрэчы Яўген прэзентаваўся, перад Алесем Камоцкім ды Таццянай Беланогай, у клубе „Дыюна”. Аказалася, што мы знаёмыя. Пазнаёміліся мы пару гадоў таму ў Мінску, у сяброўскім крузе, калі супольна з сябрамі гурту „Рахіс” Яўген цешыў нас беларускай, аўтарскай песняй.

— Яўген, часта выступаеш сольна,

толькі Ты і гітара?

— Шчыра кажучы, не так часта. У голоўным спяваю, а калі мне прыходзіцца выступаць з гітарай, баюся што або ўпаду з высокага крэсла, або разладзіцца мне гітара.

— **Складаеш музыку і заадно спяваеш песні на вершы Глеба Лабазенкі.**

— Так, гэта выдатны паэт. Думаю, што свет беларускіх паэтаў ужо прызнаў яго зоркай. А яго верш упрыгожвае песню вышэй, чым музыка.

— Ты — **вокаліст гурту „Jab Club”**. Як пайстаў гурт?

— Гэта сапраўды цікавая справа. Мы пазнаёміліся ў баксёрскім клубе. Да сёння мы гэтыя баксёры па тайскім боксе. Падумалі, што варта таксама заняцца музыкай.

— Як перайсці ад тайскага боксу да музыкі?

— Калі чалавек развіваецца гарманічна, можа гэта рабіць шматбакова, таму музыкі гурту „Jab Club” — прафесіяналы і ў спорце, і ў музыцы. Чэмпіёнам можа стаць толькі разумны чалавек, які нестандартна думае. Тайскі бокс і музыка — гэта галіны для крэатыўных людзей.

— **Чаму вы пайшлі ў іншы музычны бок, чым большасць беларускіх гуртоў?**

— Беларускія рок-гурты нагта палітызаваныя, мы — зусім не. Нас цікавіць доб-

рая музыка, сцляемся ў бок эйсід-джаз ці рэгі. Часам гавораць, што мы вельмі падобныя на ўкраінскі гурт „5nizza”, але, здаецца, не разумеюць, што рэгі існуе ў кожнай краіне і ў кожнай ёсць свае выдатнікі па гэтым жанры. Наш пражосер большую частку года жыве ў Лондане, таму ён увесь час пад уплывам заходняга гучання, да якога імкнемся.

— **Якія ў вас бліжэйшыя планы?**

— Неўзабаве канцэрт у Мінску, у час якога буду танчыць, скакаць, амаль не на галаве (смеж). Рыхтуем таксама да запісу альбома, які будзе праводзіцца ва Украіне, хаця наша мара — запісваць у Лондане, як гэта рабіць Земфіра. Тады атрымаецца сапраўды класнае гучанне.

і basovka@o2.pl

Беларуская музыка дастаткова прыгожая!

З Жанэтай ЯЛФІМАВАЙ — дырыжоркай хору „Мазаіка” з Магілёва, якую журы палічыла найлепшым дырыжорам XXVII Міжнароднага фестывалю царкоўнай музыкі „Гайнаўка-2008”, а хор якой апынуўся сярод лаўрэатаў фестывалю (першае месца пароўну з Камерным хорам Медычнай акадэміі з Вроцлава ў катэгорыі аматарскіх свецкіх хароў), гутарыць Ганна КАНДРАЦЮК.

Інтэрв’ю ўзялі мы адразу пасля конкурснага выступлення. Жанэта Ялфімава, якая са сваёй „Мазаікай” уразіла прыгажосцю і глыбінёй спеваў, хвалявалася пасля выступлення. У наш час, калі ўсе захапляюцца сабой і самі сябе хваляць, паводзіны магілёўскай дырыжоркі толькі пацвердзілі яе прафесіяналізм. І ад пачатку да канца мы размаўлялі на беларускай мове.

— *Слухачоў і мяне асабіста ўразіла Вашае выступленне. А Вы, бачу, моцна ўсхваляваны. Скажыце, ці ўсё атрымалася так як хацелася б?*

— Ну (*уздыхае*), хацелася б лепш выступіць. Учора мы выступілі з канцэртаў у касцёле ў Варшаве і там нам лепш атрымалася. Проста, аказалася інакш як мы запланавалі, інакш як аб’яўлялі ў праграме.

— *Ці такія дэталі як непаслядоўнасць праграмы могуць пашкодзіць?*

— З-за гэтага мае дзеці крышку разгубіліся. Хоць... пасля, дзякуй Богу, засяродзіліся.

— *Вы першы раз выступаеце ў Польшчы?*

— Не, я прыязджала сюды з другім калектывам, са „Спадчынай”, у 1992 і 1994 гадах. Мы пабывалі ў Торуні, Цехацінку, Інаўроцлаве. А мае хлопцы і дзяўчаты з „Мазаікі” першы раз. Яны такія ўражаныя, усхваляваныя. Усё ім падабаецца, усё ім добра. Сядзелі б яшчэ тыдзень у вас...

— *У праграме „Мазаіка” пазначана як студэнцкі хор. Якіх спецыяльнасцей і факультэтаў Вашы харысты?*

— Мы прадстаўляем музычны коледж, гэта яшчэ не вышэйшая ўстанова, а сярэдні ўзровень. У хоры студэнты трэцяга курса. Сярод іх ёсць харавікі-дырыжоры, якія ў будучыні будуць працаваць у гэтай прафесіі. Ёсць у нас піяністы і музыкаведы. Некаторыя з іх вучыліся ў музычнай школе, некаторыя толькі трэці год вывучаюць музыку.

— *Скажыце, што ставіце на першым месцы ў працы з будучымі музыкантамі?*

— Паколькі ў нас спяваюць студэнты-дырыжоры і на чацвёртым курсе яны будуць здаваць дзяржаўны экзамен па дырыжыраванню, дзе ім трэба падрыхтаваць два творы, мы стараемся, каб наш рэпертуар складалі творы розных кампазітараў розных музычных напрамкаў, стыляў, эпох. Рэпертуар павінен быць разнапланавым. Многа месца мы адводзім духоўнай музыцы.

— *Якім менавіта шляхам Вы папалі на фестываль царкоўнай музыкі ў Беласток?*

— Мы даўно ўжо хацелі прыняць удзел у вашым фестывалі. Але раней ніяк не атрымлівалася. Скажу яшчэ, што мы пабойваліся ехаць сюды, таму што ў вас высокі ўзро-

вень, прафесіяналізм, вялікія калектывы. І толькі ў гэтым годзе нам пашанцавала і мы сабраліся з духам...

— *Ад некалькіх гадоў назіраем вельмі сумную з’яву. Кампазіта-*

— *Наша публіка жадае пазнаёміцца з рэлігійнымі асаблівасцямі народаў. Чаму беларускія дырыжоры ардынарна нам кажучь, што няма беларускіх рэлігійных кампазіцый?*

рускія маладыя кампазітары. Вось Дзянісава, твор якой мы выконвалі, гэта сучасная беларуская кампазітарка. Я не ведаю як вам сказаць?! Можна, гэта залежыць ад густу дырыжора. Мы лічым, што беларуская музыка дастаткова прыгожая. Яна падабаецца нашай моладзі, мы яе любім і спяваем.

— *Раскажыце пра сябе.*

— Я таксама скончыла гэты сам коледж у 1977 годзе. Закончыла я Беларускаю дзяржаўную кансерваторыю ў класе Ганны Зелянкавай (гэта ленинградская школа). Аспірантуру я закончыла ў класе прафесара Віктара Роўды, які многія гады засядаў у журы вашага фестывалю. З 1983 года, па размеркаванню, працую ў Магілёве. Працавала я з разнастайнымі ўзростаў, з шасцігодкамі, вяла дзіцячы хор у школе з харавым ухілам. У музычным коледжы я ўжо 18 гадоў. Хор „Мазаіка” гэта кавалачак маіх харыстаў, я вяду яшчэ дзевочы хор, з якім два гады таму ўзялі першае месца на Праваслаўным фестывалі ў Гродне. У мінулым годзе, ужо як змешаны хор, мы занялі першае месца ў Мінску. Харысты змяняюцца, адны студэнты канчаюць навуку, другія пачынаюць вучобу. У мяне няма такога аднаго саставу, які быў бы нязменны некалькі год.

— *Тут Вы згадалі пра духоўныя фестывалі ў Беларусі — у Гродне, Мінску Магілёве. Ці можна іх параўнаць з нашымі?*

— У вас фестывалі праваслаўныя, а ў нас — экуменічныя. Нашы выканаўцы могуць выступіць з творамі розных хрысціянскіх канфесій: праваслаўнымі, каталіцкімі, пратэстанцкімі песнапеннямі.

— *Творы якой канфесіі маюць найбольшую дынаміку развіцця.*

— Цяжка сказаць. Наогул мы назіраем вялікае зацікаўленне духоўнай культурай.

— *Дзякую за кранаючае выступленне і размову.*

— Дзякую.

— ... У нас мноства беларускай музыкі. Цягам 10-ці гадоў я была музычным дырэктарам фестывалю „Магутны Божа”, які адбываецца ў Магілёве. У 1992 годзе нас наведаў Гай Пікарда з Лондана. Ён прывёз нам вялікае мноства беларускай рэлігійнай музыкі такіх кампазітараў як Туранкоў, Верасаў, Селях-Качанскі, Куліковіч, Равенскі. Зараз таксама пішуць беларускія маладыя кампазітары. Вось Дзянісава, твор якой мы выконвалі, гэта сучасная беларуская кампазітарка. Мы лічым, што беларуская музыка дастаткова прыгожая. Яна падабаецца нашай моладзі, мы яе любім і спяваем.

ры з Беларусі чамусьці ўключаюць у свой рэпертуар адно творы рускіх кампазітараў. Прадстаўляюць сваю рэспубліку так быццам бы яе не было. Быццам бы не было беларускіх кампазітараў. А Вы прыехалі з усходняй часткі Беларусі з рэлігійнымі творамі беларускіх кампазітараў...

— Так. Мы спявалі Туранкова, Дзянісава, Куліковіча...

— Я не ведаю чаму так атрымліваецца. У нас мноства беларускай музыкі. Цягам 10-ці гадоў я была музычным дырэктарам фестывалю „Магутны Божа”, які адбываецца ў Магілёве. У 1992 годзе нас наведаў Гай Пікарда з Лондана. Ён прывёз нам вялікае мноства беларускай рэлігійнай музыкі такіх кампазітараў як Туранкоў, Верасаў, Селях-Качанскі, Куліковіч, Равенскі. Зараз таксама пішуць бела-

Мацей ХАЛАДОЎСКИ

— У найбліжэйшыя гады Падляшская маршалкоўская ўправа ў супрацоўніцтве з Галоўнай дырэкцыяй дзяржаўных архіваў плануе завяршыць капіраванне земскіх і гродскіх кніг Падляшскага ваяводства перыяду I Рэчы Паспалітай ды ў рамках супрацоўніцтва з Нацыянальным гістарычным архівам РБ пачне хадайнічаць за скапіраванне комплексу актаў беластоцкага Абласнога ўрада з 1803-1840 гг., які налічвае 1635 архіўных адзінак і захоўваецца ў гістарычным архіве ў Гродне.

Такую заяву пачулі мы ад Анатоля Вапа, дырэктара дэпартаменту культуры Падляшскай маршалкоўскай управы (ПМУ) пасля ўрачыстай перадачы копіі дакументаў з Нацыянальнага гістарычнага архіва РБ у Мінску Дзяржаўнаму архіву і Падляшскаму музею ў Беластоку. Копіі на кампакт-дысках трапілі ў рукі маршала Яраслава Дважанскага ад віцэ-дырэктара Галоўнай дырэкцыі Дзяржаўных архіваў у Варшаве Анджэя Берната і дырэктара варшаўскага Галоўнага архіва даўніх актаў Губерта Вайса. У час урачыстасці была прадстаўлена судовая браньская гродская кніга. У Мінску захоўваюцца гродскія кнігі бельскія (1563-1694 гадоў), браньскія (1541-1750), драгіцкія (1560-1784), Бельскай і Суражскай зямель, а таксама кніга каптуровага суда Бельскай зямлі з 1673-1692 гадоў і акты цывільна-вайсковыя Драгіцкай зямлі (1791-1792), цяпер перададзеныя ў Беласток. Агулам у Мінску знаходзіцца 553 кнігі з тэрыторыі былога Падляшскага ваяводства (у межах далёка іншых ад сённяшніх).

Маршалак Дважанскі ўрачыстасць у канферэнц-зале ПМУ пачаў з-за трыбуны, на фоне якой вісеў экран з чатырма зубрамі і лозунгам: „Podlasie — odtważanie pamięci”. За ўрачыстасцю назірала надта шмат журналістаў і некалькі мясцовых чыноўнікаў:

— Дзякуючы гэтай інвестыцыі, якую здзейсніла Маршалкоўская ўправа наша-

Новая архіўная дарога

Дырэктар Падляшскага музея Анджэй Ляхоўскі

га ваяводства, карысць для гісторыі, для навуковых даследаванняў будзе вялікая. Маём тут дачыненне да падзеі вялікага маштабу, да перадачы земскіх і гродскіх кніг XVI-XVIII стагоддзяў, датычных нашага рэгіёна. Трэба памятаць аб тым, што беларускі партнёр для такога супрацоўніцтва не з'яўляецца лёгкім партнёрам, і тым больш важкай справай з'яўляецца тое, што перамовы ўдалося завяршыць пазітыўна і давесці іх да шчаслівага фіналу.

Губерт Вайс расказаў пра змест пятай кнігі — браньскай:

— Цывільны закон гэта нашае штодзённае жыццё: заклады, даўгі, нейкія пазыкі, дашлюбныя дамовы, сужонскія кантракты. Аказваецца з іх, што двух паноў паспрачаліся за паляўнічых сабак і пайшлі ў суд. У палове XVI стагоддзя адзін пан пайшоў у суд, бо другі яму не вярнуў кнігі.

Анджэй Бернат:

— Памяць існуе або ў чалавечых словах, або ў запісаных крыніцах. Без навуковых крыніц мы не ў змозе даходзіць

да праўды, да таго, што адбывалася ў мінулым.

Як адзначыў, архіўныя зборы, датычныя Падляшша, рассяяны па ўсёй Польшчы, але большасць іх знаходзіцца па-за межамі, між іншым якраз у Беларусі і таму гэты рэгіён „крыху адсталы” па архіўна-гістарычных прыкметах:

— Доступ да іх і карыстанне беларускімі архівамі вельмі цяжка. Усе вы ведаеце, якія цяжкасці звязаныя хоць бы з перасяканнем мяжы, не гаварыўшы аб умовах прабывання ў Мінску.

І дадаў, спасылаючыся на падзею ў ПМУ:

— Гэта здзяйсненне адной мары, якую выказвалі даследчыкі ад пару дзесяткаў гадоў у кантактах м.інш. на ўзроўні дырэкцыі дзяржаўных архіваў. Больш за дзесяць гадоў вяліся старанні, каб можна было дастаць копіі архіўных матэрыялаў, якія знаходзіцца ў Беларусі.

Дырэктар Бернат адзначыў, што абмен мінскімі дакументамі стаў магчымы ў вялікай меры дзякуючы прысутнаму на ўрачыстасці перадачы копіяў Дарыюшу Пянткоўскаму і кіраванай ім папярэдняй падляшскай управе:

— Чаму абмен? Таму, што наш беларускі партнёр мяркуе, што нічога нельга перадаць дарам. Усё мусіць быць па прынцыпе эквіваленту. Яны могуць перадаць копіі гэтых матэрыялаў, калі такую самую колькасць копіяў атрымаюць з Польшчы.

Падкрэсліў:

— Можна сказаць, што перадача на кампакт-дысках дакументаў з'яўляецца пачаткам новай дарогі да адкрыцця архіўных крыніц.

Дырэктар Вайс у сваю чаргу адзначыў, што перададзеныя скапіраваныя і запісаныя на кампакт-дысках старонкі найлепшай якасці:

— Не таму, аднак, каб яны мэтаныкі-

равана былі блягія, але мікрафільмы былі зроблены з кніг, якіх гісторыя была такая, а не іншая, напрыклад, яны вандравалі. Скажам, дахі ў касцёлах, дзе яны захоўваліся, прамакалі.

Дамова паміж Польшчай і Беларуссю наконт абмену архівамі была падпісана яшчэ ў 1992 г. На практыцы пачала яна ажыццяўляцца толькі ў 2006 г. і датычыць яна м.інш. судовых актаў, але і перадачы дакументацыі звязанай з маёмасцю Радзівілаў. Спыталіся мы ў дырэктараў Берната і Вайса як справа маецца з абменам архівамі гэтага магнацкага роду. Анджэй Бернат сказаў дыпламатычна:

— Радзівілаўскі архіў падзелены паміж Варшавай і Мінскам. Цікавейшая частка знаходзіцца ў Варшаве. Матэрыялы, якія знаходзіцца ў Беларусі, таксама маюць вялікае значэнне.

— А што з рэалізацыяй дамовы аб абмене архіўнымі матэрыяламі на беларускім баку?

— Мы гатовы купляць копіі, затое беларускі бок адсоўвае гэтую ідэю і патрабуе эквівалентага абмену. Усё на гэта трэба часу і пераадольвання ментальных бар'ераў з беларускага боку. Яны вельмі адкрытыя, але ёсць праблемы, скажам, са стрымліваннем імі тэрмінаў.

У заяве перададзенай нам дырэктарам Вапам чытаем:

„У далейшай перспектыве намерваемся працягнуць супрацоўніцтва з архівамі Беларусі, калі будуць магчымаці і патрабаванне навукова-даследчыцкіх асяроддзяў — з архівамі Літвы і, мабыць, таксама Расіі. Здаецца, што адным з найбольшых архіўных фондаў, які неабходна скапіраваць, з'яўляецца Ваяводская беластоцкая ўправа 1919-1939 гадоў, налічваючы 701 архіўную адзінку, які захоўваецца ў літоўскім дзяржаўным архіве ў Вільні”.

Да пяцідзясяцігоддзя аб'яднання **БЕЛАВЕЖА**

Жэня Мартынюк: Кожны варты кнігі!

Тэкст і фота Міры ЛУКШЫ

З „Нівай”, здаецца, Жэня Мартынюк ад заўсёды. Пра радасці і тужлівыя справы гэтай мілай жанчыны, шматгадовай нашай карэспандэнткі ў нашай рэдакцыі гаворыцца як пра хатнія здарэнні сваяка. Жэня яшчэ пад сваім дзявоцым прозвішчам Аўсенюк амаль не трапіла ў рэдакцыю працаўніком. Асацыяцыі ўва ўсіх: Жэня, Зубава, Бельск, энергетыка...

— Я працавала ў комплексе школ пры Вясэлай у Беластоку, падлягала пад асвету (комплекс цэнтралізаванай апекі школ). І прама праз рынак — зараз і вуліца Вясалоўскага, там быў стары адрас „Нівы”. Проста — чаго ехаць кругля эмпакамі! Чалавек малады быў — дык хутка: мы-мык! І забягу ў рэдакцыю. Калі гэта было? У 1975 годзе. Я сама 1956 года нараджэння. Пасля майго дэбюту ў „Парнасіку” вось так было... Пайшлі былі мы з мамай за Зубава па грыбы, вяртаемся — у дзвярах картачка: „Прыязджайце ў рэдакцыю, ёсць праца”. Я тыя грыбы кінула! А гэта спада-ры Хмялеўскі і Валкавыцкі ехалі, і заехалі да нас па дарозе. Нас не засталі, паехалі ў Чыжы. На другі дзень я ранютка — у Беласток. Заяджая — а яны ўжо дамовіліся з кім іншым.

— Але ж у „Ніве” цябе ведалі не адно з вершаў!

— Я пісала ў „Ніву” ад пачатковай школы. Усю сярэдняю школу (эканаміч-

Жэня Мартынюк з малодшай дачкой Аняй

ны ліцэй) была карэспандэнтам. Прыязджала на ўсе з'езды карэспандэнтаў, як адзін нават з перадавых (раз заняла трэцяе месца). Яшчэ ў Беластоку рабіўшы, таксама пісала... Пасля — з Бельска.

— Ты была адным з першых паэтаў, якіх „вылушчыў” з гушчы пачаткоўцаў Георгій Валкавыцкі ў „Парнасіку” — „літсуполцы на негарантаваных па-ях”, як і Юрку Баену, Міхася Шаховіча, мяне...

— У восьмым класе я напісала верш, на маю думку няўмелы, „Мая радзіма”, адважылася паслаць у рэдакцыю. Надрукавалі. Пасля былі іншыя вершы, больш сур'ёзныя. Дэбют на Літаратурнай старонцы „Белавежы” адбыўся ўжо тады, калі я ўжо працавала ў Энергетычным раёне ў Бельску-Падляшскім. Раней працавала

і ў бельскай „тройцы”. Я працую цяпер (з 1979 года) у Бельску як „самастойны рэфэрэнт бюро абслугі кліентаў” Энергетычнага прадпрыемства раён Бельск-Падляшскі.

— Ты як такі кантаковы чалавек — якраз на месцы. Столькі ў цябе знаёмых!

— Кожны кліент варты кнігі! Акруга вялікая! Адно ўмовы не дазваляюць, каб з кожным

адпаведна паразмаўляць. Гэта нават не каштуе многа часу. І ў дзесяць хвілін можна тое-сёе распытаць. Калісь солтыс з Храбароў плаціў за электраток. Кажу: „Хадзі, Юрка, пагаворым!”. Да некаторых званю дахаць, або еду. Да нас прыязджаюць па справах розных — плаціць за святло, дабіваюцца рэкламацыі, або пагубілі рахункі. Часам і не да мяне, але ўбачаць — зойдуць паразмаўляць. Трэба разбірацца ў чалавечых справах, спрыяць. Часам просяць адтэрмінаваць заплату, або плаціць у частках, бо грошай не маюць. Трэба памагчы напісаць прашэнне. Бываюць і злосныя: калі электраток адключыць, — разбіраюцца. Як то між людзьмі. А чаго ж ты не прыйшоў, калі выклікалі цябе?! — розныя ж справы бываюць, можна палагодзіць, вытлумачыць.

Нам жа ж не залежыць на тым, каб узяць ды адключыць...

Жэня Мартынюк жыве са спевам ды ўсмешкай на вуснах, як і яе матуля з Зубава, з якой яны і ў полі не адну песню праспявалі (а цяпер яе старэйшая дачка Эмілія — англістка ў далёкай Познані — штудзіруе яшчэ і оперны спеў). Не адно гора перажыла Жэня, ды і мы ўсе разам з ёю перажывалі: горкую першую жаніцьбу, смерць юнага брата Сцяпана, што выступаў у „Каласках” і тэатральнай групе.

— Усяк было! — кажа Жэня. — Выходзіла жыццё са слязамі. Многа пераплакала, нічога добрага не бачыла. Але чалавек смяяўся да людзей, хоць у душы... Усё прайшло — калі прайшло? — невядома. Па дзеях паглянеш — старэйшай ужо 28, малодшая — у трэцім класе гімназіі...

Пералівала Жэня сваю журбу і шчасце ў вершы — лірычныя, жаночыя. Якраз яна сярод „белавежцаў” — самая яркая прадстаўніца „жаночай творчасці”. Яе „профіль”, так і не змяняўся — дзівоча-жаночы сум, пошукі шчасця, прага зрэлізаваць сябе ў сям'і, у дзецях, каханні, доме, развагі над жыццём, якое расце ж на любові... Жэня выдала два зборнікі ў „Белавежы” — „На парозе” (рэдактар Георгій Валкавыцкі) і „Белы гарлачык” (рэдактар Галіна Тварановіч). У пачатковых зборніках бачым светлую Жэню: як усёй сабой вітае свет, у прадчуванні шчасця горнеца да яго, квітнее ў вясновым подыху, пасля як тое чорнае гора хоча стлуміць тую прыроджаную святлынь — аднаўляецца, спее, нараджае новае жыццё, называе яго нанова...

Падарожжа па Гродзеншчыне

Леакадзія МІЛАШ

Канец траўня і пачатак чэрвеня ў Таварыстве беларускай культуры сталі асабліва багатым перыядам на сустрэчы і мерапрыемствы. Апошняе было прысвечанае Леваніду Каралю, якому сёлета споўнілася 6 85 гадоў. Л. Кароль — вучань Віленскай беларускай гімназіі, нашчадак настаўніка ВВГ, актыўны беларускі дзеяч канца 80-х гадоў мінулага стагоддзя. „У інстытуце электраграфіі працуе беларускі патрыёт”, — так Хведару Нюньку сказаў ягоны стрыечны брат, які ў той час працаваў разам з Л. Каралём. Тады ў Вільні пачалі ўзнікаць першыя суполкі. Адной з іх было ТВК, якім кіраваў Х. Нюнька. Першае знаёмства перарасло ў цеснае сяброўства. Л. Кароль быў добрым дарадчыкам старшыні, пазней — галоўным карэктарам і аўтарам старонкі „Беларус Віленшчыны”. У таварыстве пачалі выходзіць першыя кніжкі, газета „Рунь”. Л. Кароль уваходзіў у рэдакцыю, доўгі час быў салістам хору „Сябрына”, дапамагаў у выбары рэпертуару, разам з ім заўсёды прыходзіла і ягоная жонка. Хаця было цяжка, але тады было і цікава. Адраджалася беларускае жыццё пасля амаль 50-гадовага маўчання.

На імпрэзе пра Л. Кароля раска- заў Хведар Нюнька. „Прайшло

амаль 10 гадоў, як не стала Левані- да Сымонавіча, а яму замены няма”. На імпрэзе прысутнічала жонка Зи- наіда Кароль. Напрыканцы паказа- лі стужку, на якой Л. Кароль па- казваў могількі вучняў і настаўнікаў Віленскай беларускай гімназіі на Лі- поўцы. На Радуніцу я з вучнямі ха- дзіла і на магілу Л. Кароля. Яго помняць удзячныя нашчадкі.

У траўні споўнілася 40 гадоў з дня заснавання гісторыка-края- знаўчага музея ў Дзятлаве. Засна- ваў яго Міхась Петрыкевіч, які доўгі час працаваў дырэктарам, праводзіў экскурсіі. Апошнія гады жыцця пра- вёў ён у Вільні ў дачкі Святланы Петрыкевіч-Красоцкай. Хутка і ў Вільні далучыўся ён да актыў- най дзейнасці па адраджэнню бела- рускай культуры. Наколькі дазва- ляла здароўе, прыходзіў ён у тавары- ства. У Вільні ён знайшоў апош- ні прытулак. Пра бацьку расказала Святлана Красоцкая. Яе выступлен- не было цікавым, эмацыянальным. Зачытала яна ўрыўкі з артыкула Вольгі Іпатавай, успомніла дзяцін- ства ў Дзятлаве, сяброўства бацькі з Янкам Брылём і Уладзімірам Ка- леснікам, з якімі разам вучыўся ў настаўніцкім інстытуце.

У пачатку чэрвеня група акты- вістаў ТВК ладзіла вандрожку на Гродзеншчыну. Галоўная мэта па- дарожжа — сустрэча з Алесем Бе- лакозам. У гэтым годзе яму споў-

ніцца 80 гадоў. Наведалі мы музей у Гудзевічах. Для нас экскурсію правёў сам заснавальнік музея Алесь Мікалаевіч. Я асабіста Гудзе- вічы наведала ўжо пяты раз. Сюды прыежджаю як на святыя мясціны — у Полацк ці Будслаў. Алесь Бе- лакоз увакавечыў сваіх землякоў. Мы наведалі радзіму Міхася Ява- ра, пахадзілі яго сцежкамі жыцця. Перш чым ладзіць экскурсію, ад- былося некалькі сустрэч з гісторы- кам і краязнаўцам Гродзеншчыны Уладзімірам Хільмановічам, сябрам нашага таварыства. Ён чакаў нас на гродзенскім вакзале, адкуль і пача- лася наша экскурсія па гістарыч- ных мясцінах горада. Пабывалі мы ў Каложскай царкве, спаткаліся з паэткай Данутай Бічэль-Загнета- вай. У 1990-я гады яна прыежджа- ла ў Вільню — тады першая яе су- стрэча з беларускай грамадскаю адбылася ў палацы прафсаюзаў. На сустрэчы ў Гродне шмат было пы- танняў, успамінаў ад прыхільнікаў яе творчасці. Наша сустрэча пра- цягвалася яшчэ доўга на кватэры Уладзіміра Хільмановіча. Паэтка падаравала нам свой апошні збор- нік вершаў „Ойча наш”. У цесным коле цытавалі мы вершы Дануты Загнетавай, пазнаёміліся з яе апош- няй кнігай прозы і ўспамінаў. На- ша сустрэча была не апошняй, аба- вязкова ў Вільні адбудзецца прэзен- тацыя яе кнігі, якая пакуль у адзі-

ным экземпляры.

На наступны дзень першы пры- пынак — вёска Лунна, дзе нас ча- каў мясцовы краявед Леанід Карпо- віч. Ён правёў нас па літаратурнай Мастоўшчыне і ўсе разам наведалі музей у Гудзевічах. Далей мы пае- халі ў Жыровічы, па дарозе заехалі ў Сынковічы. У Жыровічах сустрэ- ліся з інакам Мікалаем (Алегам Бембелем, псеўданім „Зьніч”), пазна- ёміліся з выдавецкай дзейнасцю Свята-Успенскага Жыровіцкага ма- настыра. Праехалі праз Ваўкавыск, Слонім, Дзятлава, Ліду — гістарыч- ныя гарады Гродзеншчыны. Падар- ожжа адбылося дзякуючы старшы- ні ТВК Хведару Нюньку, яго намес- ніку Валерыю Місюку, які ў гэтым падарожжы быў галоўным кіроўцам. Наша бязмежная любоў да Радзімы, яе патрыётаў натхняе на вандрожкі па Беларусі, на сустрэчы, знаёмствы. Вярталіся мы ў Вільню позна вечар- ам поўныя ўражанняў, з новымі ідэямі, планами на будучыню.

11 чэрвеня ў Вільні адбылася су- стрэча са скульптарам Алесем Ша- тэрнікам, а 12 чэрвеня сябры ТВК, па ініцыятыве Юрася Гіля, наведа- лі Свіраны — месца нараджэння Францішка Багушэвіча. Адвезлі мы 200 кніг беларускіх пісьменнікаў у Савічунскую бібліятэку, якая но- сіць імя паэта, упарадкавалі тэры- торыю каля дома, дзе вісіць мема- рыяльная табліца Ф. Багушэвічу.

Дзейнасць Таварыства беларускай культуры ў Літве накіравана на карысць Бацькаўшчыны. Жыве Бела- русь!

Паколькі мы жывём на здаўна населе- най зямлі, то і ўбачыць сіваю даўніну да- волі лёгка. Праўда, там дзе яе не злама- лі, не знішчылі і, можа з-за камуністыч- най нядбайнасці, выпадкова пакінулі ў спакоі. У Заходняй Беларусі такіх мяс- цін значна больш, чым ва Усходняй. Та- му завітаем сёння ў старое заходнебела- рускае мястэчка Івянец. Завітаем, зразу- мела, віртуальна, дзякуючы сайту „Івя- нец On-line”.

Каб зайсці на гэты сайт, трэба на кам- п’ютэры набраць адрас <http://ivenec.com>. Перад намі адкрыецца даволі стракатае, аздобленае мноствам здымкаў выяўлен- не першай старонкі.

Тое, што сайт цалкам аматарскі, відаць з першага погляду. Але гэта ніякім чы- нам не замінае знаёмства з навінамі ма- ленькага раённага цэнтра. Дарэчы, і на- віны падобныя на яго памеры. Распавед аб замене вокнаў у мясцовай школе аказваецца важнай падзеяй для паселіш- ча ў шэсць тысяч чалавек.

Выйсці да найбольш цікавых старонак, якія дадуць нам неаблагодзілі аб Івян- цы, размешчаны з правага боку. Гэта не зусім традыцыйна, бо звычайна распрацоў- шчыкі сайтаў падаюць усё цікавае злева.

Вартыя ўвагі рубрыкі абагульнены пад адной назвай „спецыяльныя праекты”. Чаму яны так называюцца — адказу на сайце знайсці не ўдалося.

Вельмі прыгожую і таму наўрад ці праўдападобную легенду пра ўзнікнен- не мястэчка і ягонай назвы аўтары сай- та падаюць у рубрыцы „Старонкі гісто- рыі”. Пераказваць яе не мае сэнсу — та- кія распаведы чагосьці вартыя, калі іх чытаюць у арыгінале.

Дарэчы, у гістарычнай рубрыцы да- ецца вельмі падрабязны распавед аб мі- нуўшчыне Івянца. Узнікла паселішча на

пераломе XIII/XIV стагоддзяў. Згодна па- дадзеным звесткам, мястэчка Івянец ні- колі не мела вялікіх памераў адносна ін- шых гарадоў. Ён нават не меў Магдэбург- скага права і герб горада быў яму пры- своены ў 1998 годзе геральдычнай ка- місіяй пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь. Герб уяўляе сабой выяву льва (палову фігуры) залацістага колеру на чырвоным фоне, з сярэбранай каронай уверсе. Выява льва паходзіць з родава- га герба Салагубаў — даўніх уладальні- каў Івянца.

Малы па памерах Івянец, тым не менш, мае чым ганарыцца. Гэта, сярод іншага, культурныя пабудовы. Тры з іх узгадваюць- ца ў падрубрыцы „Святыні Івянца”. Гэта Белы і Чырвоны касцёлы, а таксама пра- васлаўная царква святой Еўфрасініі По- лацкай. Да кожнага здымка даецца вель- мі падрабязны распавед аб пабудове, мі- нулым і сучаснай дзейнасці храмаў.

Цікавай можна было б назваць руб- рыку „Івянец у тварах”. У ёй змешча- ны фотаздымкі івянчан. Але значным не- дахопам рубрыкі з’яўляецца тое, што здымкі не маюць подпісаў, таму даве- дацца, хто выяўлены на іх, могуць хіба толькі знаёмыя гэтых людзей.

Калі мы звернемся да рубрык, выйсці да якіх змешчаны злева, то нейкім пра- цягненнем, а можа пачаткам „Івянца ў тварах” трэба назваць „Фотаальбом”. Гэтая старонка вартая найбольшай ува- гі, бо тут мы знойдзем фотаздымкі зроб- леныя напачатку мінулага стагоддзя і нават раней.

Кожны наведвальнік можа выказаць свае пажаданні адносна сайта на старон- цы „Гасцеўня”, гэтаксама як і распавес- ці свае думкі на прапанаваны ў „Форум- ме” тэмы.

Уладзімір ЛАПЦЭВІЧ

Беларусь, беларусы...

Кветкі Буяльскага

13 чэрвеня ў пятніцу беларускі баскет- бол зазнаў найбольш слаўную старонку сва- ёй гісторыі. Жаночая дружнына пад кіраван- нем Анатоля Буяльскага здзейсніла чарго- вы подзвіг і заваявала пуцёўку на пекінскую алімпіяду. Гэта трэба было бачыць сваімі ва- чыма! Падчас трансляцыі сустрэчы Беларусь — Бразілія ўсім прыхільнікам нашай ка- манды давалася нават ахвирываць значнай часткай паралельнага першага тайма супер- хітовага матча Нідэрланды — Францыя. Пас- ля завяршэння гульні мне патэлефанаваў сябра з іншага горада, звычайна стрыманы на эмоцыі чалавек, які на гэты раз быў у эй- фарыі і слухна заяўляў, што такога дасяг- нення айчыны спорт яшчэ не ведаў.

Між тым прайсці сіта кваліфікацыйнага адбору бронзавым прызёрам першынства Еўропы было надзвычай цяжка. За пяць за- паветных білетаў у Кітай змагаўся тузін прэ- тэндэнтаў. Каманды былі падзелены на ча- тыры групы — па тры спаборнікі ў кожнай. У наш кошык трапілі загадкавы Тайвань і грозная Куба. Першы паядынак з атлетыч- нымі кубінкамі нашы прайгралі — 58:68. Пераадолець моц кубінскай сцяны не ўда- лася па розных прычынах. У тым ліку і з-за траўмаў. Перад турнірам зборная Беларусі перацярпела пэўныя змены. На гэты раз не выступала абаронца Надзея Дрозд, а іншая прадстаўніца гродзенскай „Алімпіі” Натал- ля Ануфрыенка прыехала ў Мадрыд з траў- май. Улічваючы нестабільнасць нашых рас- пасоўшчыц Наталлі Марчанкі і Вольгі Па- дабед, найбольшую трывогу выклікала як- раз задняя лінія. Траўмаванай была такса- ма нападніца Кацярына Сныціна, выбыла па стане здароўя Вікторыя Гаспер, а істот- ным узмацненнем для нашай каманды ста- ла вяртанне ў стан Вольгі Масілёнене (бела- рускі Мурашкінай, якая замужам за літоў- цам). Менавіта яна была лепшай у гульні з кубінкамі. Прайсці экзатычны Тайвань бы-

ло таксама няпроста, але „кветкі Буяльска- га” з гэтым заданнем упэўнена справіліся — 81:65. Ну а далей быў накаўт-раунд, дзе склаліся досыць адрозныя па класе пары. Так Латвіі пашанцавала, што на іх выйшла Ангола, здзейсніўшая сенсацыю ў групе. У выніку нашы паўночныя суседкі, гуляю- чы ў простым і пераносным сэнсах, афор- мілі сваю паездку ў Пекін. Нашых жа ама- зонак чакала выпрабаванне Бразіліяй, ты- тулаванай у нядаўнім мінулым і чацвёртай камандай свету на сёння. Беларускі не спа- лохаліся і доўгі час дыктавалі ўмовы. Толь- кі ў трэцяй чвэрці бразільянка выйшлі на- перад. Здавалася, адбудзецца карэнны пе- ралом. Але нашы ліквідавалі адставанне „мі- нус 6”. Канцоўка была звышдраматычнай. За пару секунд да завяршэння беларускі прайгралі два ачкі, атрымалі права на штрафныя, але Масілёнене забіла толькі адзін. Цудам геніяльная Анастасія Вераме- енка здзейсніла падбор і закінула мяч. Але арбітры чамусьці яго не залічылі і далі зноў штрафныя. І зноў адзін выстрал пайшоў мі- ма — 72:72! А ў авертайме ў нашых нібы выраслі крылы. У выніку слаўная вікторыя — 86:79. І „чорная пятніца” стала светлым днём!

Напрыканцы варта пералічыць імёны ўсіх нашых выдатных дзяўчат, дасягнуў- шых небывалага поспеху: Святлана Воль- ная, Наталля Марчанка, Вольга Масілё- нене, Наталля Ануфрыенка, Алена Нові- кава, Вольга Падобед, Таццяна Ліхтаро- віч, Кацярына Сныціна, Таццяна Троіна, Наталля Трафімава, Анастасія Верамеен- ка, Марына Крэс, Алена Леўчанка.

Адбылося і лёсаванне алімпійскага турні- ру. Беларусі страшна не пашанцавала — раз- зам з намі ў групе Аўстралія (чэмпіён свету), Бразілія (яна ўсё ж прабілася, адолеўшы ў су- цяжальным раундзе Кубу), Паўднёвая Карэя, Латвія, Расія (віцэ-чэмпіён свету).

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

Зноў выбары ў Арлянскай гміне

Нядоўга давялося быць членам Гміннай рады ў Орлі Аляксандру С. з Рыгораўцаў. 23 красавіка Рада прыняла неаднадушнае рашэнне аб заканчэнні ягоных паўнамоцтваў. Адбылося гэта следам за прысудам Гарадскога суда, які адабраў яму вадзіцельскія правы за яздзду пад уплывам алкаголю ды пакараў пеняй у 1000 златаў плюс 100 зл. у карысць арганізацыі публічных пажыткаў, 100 зл. у карысць дзяржаўнай казны ды 90 зл. судовай аплаты.

Аляксандр С. быў затрыманы ў Малінніках 17 лістапада 2007 года, калі кіраваў самаходам у стане ап'янення. Можна заўважыць, што такія здарэнні становяцца ў арлянскай Гміннай радзе своеасаблівай традыцыяй, бо 19 студзеня 2003 года тадышняя Рада прыняла такое ж рашэнне адносна Мікалая Б. з Пашкоўшчыны („Ніва” ад 2.03.2003 г.), які ў выніку паўторных выбараў зноў стаў радным; радным ён і зараз.

Варта, аднак, падкрэсліць, што гэтых двух радных, да часу іх адклікання, трактавалі ў Радзе парознаму. Пяць гадоў таму раднага, які быў у апазіцыі да тадышняга вайта, Рада адклікала неадкладна, склікаючы дзеля гэтага адмысловае пасяджэнне, якое каштуе калія

4 тысяч златаў; калі б яго адклікалі крыху пазней, на звычайнай сесіі — тых коштаў не было б. „Цяперашні” радны заслужыў на нейкую асаблівую трактоўку, хаця яго адкліканне адбылося ў законным тэрміне. Аднак за той час гэты радны ўспеў яшчэ ўзяць некалькі месячных камандзіровачных па 400 златаў кожная, якія прыдаліся яму на пагажэнне штрафаў. І яшчэ варта заўважыць, што і раней, і цяпер ідзе гаворка пра ашчаднасці ў гмінным бюджэце.

І яшчэ адна справа. Калі адбылося адкліканне раднага Мікалая Б. у 2003 годзе, адчувалася нейкае задавальненне большасці радных (у выніку і надзвычайная сесія), а ў апошнім выпадку было неяк ціха. А ў грамадстве ўзнікала пытанні... Мiane, як раднага, некаторыя з солтысаў усё дапытваліся, чаму пра гэты выпадак нічога не гаворыцца на сесіях, чаму няма правамоцнай копіі прысуду на гміннай дошцы аб'яў. Сапраўды, я і сам заўважыў, што на дошцы было многа копій, але іншых асоб. Старшыня Гміннай рады Аляксандр Клін у інтэрв'ю „Бельскаму кур'еру” заявіў, што копія прысуду раднаму вісела на дошцы аб'яў на працягу месяца. Прызнаюся, што я ў гэтай справе цярпліва маўчаў, нікога не

падштурхоўваў — я прыглядаўся, як такія справы вырашаюцца ў арлянскім самакіраванні.

21 красавіка на пасяджэнні камісіі Гміннай рады вайт Пётр Сельвесюк сказаў на гэтую тэму так:

— Справа напэўна непрыемная, я цяну супрацоўніцтва з Вамі, але здарылася так як здарылася, гэтага не зменіцца. Былі да нас тэлефоны з Ваяводскай управы, чаму ў гэтай справе нічога не робім, ці кавіліся „Кур'ер паранны” і „Газета вспулчэсна”, нехта званіў у Беласток настойваючы, што ў гэтай справе нічога не робіцца. Вось, згодна закандаўству, маем тры месяцы для сцвярджэння заканчэння паўнамоцтваў. Яшчэ раз падкрэсла, што шчыра цяну супрацоўніцтва са спадаром С., цяну таксама яго як чалавека. І цяжка мне прасіць вас, радных, каб прагаласаваць заканчэнне гэтых паўнамоцтваў, і то па проставай прычыне. Бо калі вы гэтага не зробіце, дык зробіце гэта ваявода шляхам распараджэння. І зноў будзе смех, зноў будзе друк, зноў будзе тэлебачанне, і зноў будзем мець паўтарэнне пагулянкі, калі быў вайт Іванчук. Здарылася, кожны з нас з'яўляецца дарослым чалавекам і павінен адчуць паслядоўнасць таго, што сталася. І гэта не так, што калі Ра-

да не адкліча, то ён надалей астанеца радным. Няма такой магчымасці.

За заканчэнне паўнамоцтваў галасавалі амаль усе радныя, супраць было толькі траіх: сам Аляксандр С., радны Мікалай Баршчэўскі з Пашкоўшчыны і я. Чаму былі апаненты? Першы — зразумела. Радны Баршчэўскі хацеў такім чынам запратэставаць супраць „сумніўнаму закону” (ён сам меў ужо дачыненне з такой сітуацыяй). А я галасаваў супраць адклікання, каб не падазравалі ў мяне помслівасці, бо яшчэ нядаўна радны Аляксандр С. падпісаўся пад лістом Рады ў рэдакцыю „Нівы”, дзе мяне і галоўнага рэдактара страшыў судом; я Аляксандру С. шчыра спацучаю.

Рашэнне адносна тэрміну правядзення дадатковых выбараў у Гмінную раду прыме ваявода. Здаецца быць найбольш верагодным, што адбудуцца яны 13 ліпеня. Асобу, за якой законны прысуд, нельга ўжо выбіраць у гмінную раду. Гэта будзе ўжо другія дадатковыя выбары ў цяперашнюю Раду. Першыя адбыліся яшчэ ў пачатку гэтага склікання па прычыне смерці толькі што выбранага тады кандыдата з Градалёў.

Міхал МІНЦЭВІЧ

Не бачу праблемы...

У 22 нумары „Нівы” ад 1 чэрвеня (ян) уздымаў праблему „знявечаных” ліп у Семяноўцы. „Пры адной з вуліц (...) знаходзіцца сама менш 60 ствалоў некалі шыкоўных ліп, — канстатуе аўтар. — Жудасна зараз (...), калі ўсё зазеленела навокал, глядзець на так знявечаныя дрэвы”. Паводле паважанага калегі, „гэтыя ствалы з куксамі, якія знаходзяцца пад электраправадамі, неабходна ссячы”. А я, у сваю чаргу, не бачу ў гэтым праблемы. Абрэзаныя ліпы хутка зазеленеюць ды амалодзяцца. А высечка дрэў была б толькі сапраўдным варварствам.

У мяне была іншая праблема з лі-

памі. Знаходзіліся яны пры публічнай вуліцы і пагражалі майму до-

му. Амаль чатыры гады цягнулася мая „ліпная справа”. Павятовае прадпрыемства публічных дарог у Гайнаўцы не хацела ссячы дзвюх ліп, якія звисалі над дахам майго дома. Тры разы прыезджала камісія. Раз чыноўнікі гаварылі, што ліп нельга абрэзваць бо засохнуць, іншым разам сумняваліся ў тым, хто дазваляе, каб так магутныя дрэвы знаходзіліся пры вясковай вуліцы. У выніку маёй чатырохгадовай валакіты Гмінная камунальная гаспадарка ў Чаромсе, па даручэнню Павятовай дарожнай установы, тры ліпы ссякла. Вынік гэтага „варвар-

ства” можна пабачыць на здымках, з якіх бачна як ссечаная, так і раскідзістая ліпы красуюцца зараз пры вуліцы ў Кузаве. Не варта затым перажываць надарэмна з-за абрэзаных дрэў, бо на наступны год і вуліца ў Семяноўцы стане шыкарнай і зялёнай.

Тэкст і фота Уладзіміра СІДАРУКА

АБ'ЯВА

Прыму легальна на працу пры ўборцы малін у верасні 3 жанчыны з Беларусі. Віза гарантуецца. Мабільны тэл. 605 663 414.

Адгаданка

1. зала ў тэатры для адпачынку глядачоў у час антрактаў, 2. вірусная хвароба з запаленнем дыхальных шляхоў і гарачкай, 3. дзяржава з Дамаскам, 4. бацька бабы, 5. усходні кандытарскі выраб са спрашаваных арэхаў і іншых семечак, 6. горад Уладзіміра Караткевіча, 7. пацудце горычы, смутку, 8. дрэва сямейства вярбовых, 9. спаравая расліна без каранёў і кветак, якая расце ў вільготных мясцінах, на дрэвах або камянях, 10. спадарожнік у сонечны дзень, 11. выгнутая плас-

цінка для пісання чарнілам або тушшу, 12. навейшыя фасоны ўбораў, 13. аўтамабіль, 14. высокі саноўнік у некаторых краінах Блізкага Усходу, 15. паўднёваазіяцкі перавозчык грузаў у двухколцы, 16. раённы горад на рацэ Бася на Магілёўшчыне. Адгаданыя словы запісаць у вызначаныя дарожкі, пачынаючы ад поля з лічбай. У светлых палях атрымаецца рашэнне — нідэрландская прыказка.

(ш)

Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільныя рашэнні, будуць разыграныя кніжныя ўзнагароды.

			1			2			3			4	
	5					6							
		7			8				9				
							10		11				12
			13	14						15		16	

Адказ на адгаданку з 20 нумара Авёс, ажур, Ака, бэж, віно, герань, збан, люты, мова, цень, цыкута. Рашэнне: **Калі твае вусны кранаюць нож, ён можа абрэзаць твае губы.**

Кніжныя ўзнагароды высылаем Аляксандру Дабчынскаму з Беластока і Казіміру Радонку са Свободзіцаў.

Hliba PL ISSN 0546-1960 NR INDEKSU 366714
Выдавец Праграмавая рада твднісвіка „Ніва”.
Старшыня: Яўген Вапа.
Адрас рэдакцыі: 15-959 Białystok 2, ul. Zamenhofska 27, skr. poczt. 84.
Тэл./факс: (+48 85) 743 50 22.
Internet: <http://niva.iig.pl>
E-mail: redakcja@niva.iig.pl
Zrealizowano przy udziale wsparcia finansowego Ministra Spraw Wewnetrznych i Administracji.

Галоўны рэдактар: Яўген Вапа.
Намеснік гал. рэдактара: Віталь Луба.
Тэхнічны рэдактар: Адам Паўлоўскі.
Рэдактар „Зоркі”: Ганна Кандрэціц-Свярубская.
Публіцысты: Міхась Андрасяк, Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандрэціц-Свярубская, Ілона Карпюк, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Мацей Халадоўскі, Віктар Сазонаў, Уладзімір Хільмановіч.
Канцэлярыя: Галіна Рамашка.
Камп’ютэрны набор і карэктур: Яўгенія Палоцкая.
Друкарня: „Orthdruk”, Białystok.

Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. Zastrzeżenie sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.
Prenumerata: III kwartał 26 zł. do 5 czerwca 2008 r.; IV kwartał 26 zł. do 5 września 2008 r. II półrocze 52 zł. do 5 czerwca 2008 r. II — IV kwartał 78 zł. do 5 marca 2008 r. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe na terenie woj. podlaskiego i oddziały „Ruch” na terenie całego kraju.
Prenumerata z wysyłką za granicę pocztą zwykłą wynosi: kwartałna — 131 zł.; półroczna — 224 zł.;

roczna — 374 zł. **Pocztą lotniczą:** Europa — prenumerata kwartałna — 142 zł., półroczna — 243 zł., roczna — 405 zł. Ameryka Północna, Południowa, Środkowa, Afryka, Azja — prenumerata kwartałna — 160 zł., półroczna — 274 zł., roczna — 456 zł. Australia i Oceania — prenumerata kwartałna — 204 zł., półroczna — 350 zł., roczna — 583 zł.
Wpłaty do 5 dnia miesiąca poprzedzającego prenumeratę przyjmuje „RUCH” S.A., Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Jana Kazimierza 31/33, 01-248 Warszawa, Pekaio S.A. IV O/Warszawa,
Nr 68 1240 1053 1111 0000 0443 0494.

Prenumeratę można zamówić w redakcji. Planowana ilość numerów „Niwu” w 2008 roku — 52. **Pocztą zwykłą:** Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 3,55 zł. Cena 1 egz. wraz z wysyłką za granicę — kraje europejskie — 5,00 zł. — kraje pozaeuropejskie — 5,20 zł. **Pocztą lotniczą:** Cena 1 egz. wraz z wysyłką za granicę: — kraje europejskie — 6,00 zł., — Ameryka Północna, Afryka — 6,70 zł., — Ameryka Południowa — 7,80 zł., — Australia i Oceania — 10,00 zł.
Wpłaty przyjmując: Rada Programowa Tygodnika „Niva”, BANK PEKAO S.A. O/Białystok 38 1240 5211 1111 0000 4929 0945
Nakład: 1 050 egz.

Ніна БРУЧКО

Увесь тыдзень барабаніць дождж. На дварэ холадна, вельмі холадна. Вось табе, бабо, і месяц май! Дождж не маёвы, а асенні, зябкі. Паехалі мы на вёску палюбавацца сонцам, падыхаць свежым, чысценькім паветрам, а тут: сядзім у хаце, палім у камінку і толькі ў перарывах дажджу выходзім, каб перакінуцца слаўцом з суседзімі.

— Праз пару дзён Сёмуха, бывала цяпло ўжо вялікае, — сказала на прывітанне целушэцкая суседка Нінка.

— Ну так, гэта ж па сёмай надзелі пасля Вялікадня, але ў нас, у Плёсках, называюць яе Зялёнымі сьвёнткамі.

— Пэўна, было цёпла, памятаю сваё вяселле — пагода як летам стала. Гэта ж самая блізкая сэрцу пара года, вакол зялёная прырода, пахатня цвігучага бэзу, нічога дзіўнага, што ў такі час маладым прыходзіць ахвота на жаніцьбу, — падтрымала размову я.

— А ведаеш, бывала, увесь дзень з сястрой праталі хату. Прыносілі з рэчкі бярэма зялёных бабак ды цэлю бязроzkу з лесу. Тыкалі бабкі ўсюды, дзе было месца. Бязроzkу штогод прыносілі нам з лесу суседскія хлопцы; у нас не было брата, не было каму вырубачь. Ставілі мы тады зялёненькую прыгажуню ў брамы ля вуліцы, моцна прывязвалі, каб выглядала, што акурат у гэтым месцы яна вырасла, дакладна замяталі вуліцу і панадворак, а то і на дадатак сцежачку да хаты пасыпалі жоўтым пясочкам. Панадворак выглядаў святочна-святочна... А цяпер, калі б не глянуць у календар, дык і не дадумаешся што гэта за дзень: нядзеля ці Сёмуха, аднолькавы выгляд усяе вёскі, — з настальгіяй у голасе закончыла суседка. Раптам зноў пайшоў дождж і мы хуценька разбегліся па хатах.

Па пакоі разносілася цёплае паветра, з трэскам гарэлі дровы ў камінку. Я прысела на табурэтак пры печы, тупым позіркам углядалася ў вялікае полымя і адчула, быццам бы ўся, цела і душой, апынулася ў мінулым.

— Ніна, ідзі на рэчку па бабкі, узаўтра ж Зялёныя сьвёнткі, а падворак і вуліца яшчэ незачыненыя, вунь у суседзі ўжо чысціня! — пачула я голас мамы. — Мне трэба гатовіць ежу на тры святочныя дні!

Мая стрэйшая сястра быццам бы і нічога не чула, толькі модзілася перад вялікім люстрам, што вісела высока на сцяне. Усё прымервала новую сукенку ў чырвоныя вялікія кветкі. А як бы інакш, — то ж у другі дзень свята ў вёсцы два вяселлі! Прыедуць сваты з чужых вёсак, мо каторы трапіць у вока... Тады куды ёй думаць пра бабкі ці панадворак, хопіць, што хату спратае...

Я без слова хапіла плахатку, што ляжала на парозе татавай сталярні і пакрочыла да сярбоўкі Мані. Нам трэба ж ісці паўтара кіламетра на рэчку, ісці нялоўка самой лесам. Маня адрэзала дзве скібкі свежага, яшчэ надосвітку напечанага цёткай Дунькай хлеба, памазала густой кіслай смятанай, пасыпала цукрам і мы, лакома заядаючы прысмак, накіраваліся на знаёмую нам сцежку, у Арабчыну. Там, над ракой Нарвай былі тры затокі, у якіх жанчыны штогод мачылі лён. Вакол гэ-

Фота Міры Лукшы

тых заток расло поўна зялёных бабак. Нагалапужылі мы бабак, па дарозе ў лесе наламалі густых зялёных галін маладых бяроз і, закінуўшы цэлыя бярэмі на спіну, вярнуліся дамоў.

Сонца даходзіла ўжо поўдня. Хацелася нам есці. З'еўшы кавалак свежаспечанага святочнага пірага з кіслым малаком, я ўзялася за прыўкрасванне хаты. Узяўшы малаток і цвічкі, павязаўшы бабкі ў невялікія жмуты, прыбівала іх да вонкавых сцен хаты, між вокнамі, накрыж, а бярозавыя галінкі саджала за аканіцы. Самыя стройныя бабкі ўстаўляла ў збанкі з вадою і расстаўляла па кутках у хаце. На стол у пакоі ў шклянным слоіку паставіла я распущаны букет ліловага бэзу. Вакол запахла рэчкай і бэзам. Значыць, у хаце ўжо свята — Зялёныя сьвёнткі.

Другая сястра Надзя з сяброўкамі таксама спяшала прыбраць крывы, што на канцы Пескаў. Бязроzkі стаялі ў царкве і вакол яе. Усюды вясна, зялёная, зялёная...

Назаўтра з самай раніцы бабы і некаторыя мужчыны ішлі ў храм памаліцца, інакш і быць не магло. Нам, падроскам, а асабліва дарослай моладзі найцікавей было ў другі дзень свята — тады ж адбываліся вяселлі. У поўдзень праз вёску пад царкву імчаліся вясельныя прыбраныя рознакаляровымі стужкамі і бярозавым галлём вазы поўныя разрагатаных вясельнікаў.

— О, едуць першыя з Кнаразоў! — крыкнула суседка Тэклія, якая раней прыбегла з царквы, каб дагледзець ягнятак, што якраз нарадзіліся ноччу. Кучка моладзі, што стаяла ля нашага бэзу на вуліцы, як і мы, падроскі, памчаліся ў царкву.

У прытворыку стаяла маладуха, незнаёмая нам, бо з чужой вёскі. Жаніх, Валодзя, ужо яе чакаў, ды ён нас не цікавіў, бо ж гэта наш аднавясковец. Усе з цікаўнасцю прыглядаліся дзяўчыне:

— От, маладуха як маладуха, і ў нашай вёсцы не горшыя дзеўкі знайшліся б, — шапталі непадалёк стаяўшыя бабы. А нам вельмі спадабаўся белы, тоненькі бы павуціна, прыбраны зялёным міртам вёлюм. Толькі твар маладухі быў сумны, а ў вачах блішчэлі слёзы. Хтосьці з гурту баб кінуў: „Кажуць, не хацела маладога, бацькі слай уперлі; вядома, адзін ён у бацькоў, багаты, а яна бедная, а што не над-

та ён гожа, нічога, прывыкне...”

Калі бацюшка здымаў з галоў маладажонаў венчыкі, у прытворак царквы ўвайшла другая маладуха — Надзя, пляскоўка, стройная дзяўчына. За ёю малады, з чужое вёскі, незнаёмы. Людзі сталі аглядацца, і некаторыя выходзіць, каб толькі зірнуць на маладога. Хлапец рослы, чарнявы, кучаравы, штотарз скоса паглядаў на будучую жонку і ўсміхаўся. Маладусе таксама вочы разбягаліся, а на вуснах паяўлялася ўсмешка.

— Ну, здаецца, яны сабе спадабаліся, — шапнула мне на вуха Маня.

— Хіба так, — абьякава адгукнула я і далей устравляла вочы ў прыгожую, з фальбонкамі, белую як снег сукенку маладога. О так, такую і я хацела б калісьці мець!

На заканчэнне шлюбнай цырымоніі малады пацалаваў сваю шлюбную, узяў яе пад руку і выйшлі яны з царквы. За імі ўсе вясельныя госці пехатой падаліся ў хату маладых працягваюць вяселле. У тую хату пастароннія, ні бабы, ні дзеці ўжо не заходзілі, палічыўшы, што гэты некультурны звычай ужо мінуў.

Пад вечар вясельнікі, выпіўшы і пад'еўшы, ішлі вясёлай грамадой, з песняй, на „плашчадку” гуляць. Падыгрывалі ім два музыканты. Пляцоўку тыдзень да свята падрыхтавалі нашы хлопцы, прыгожа абсаджіўшы бярозкамі. Сястра з сяброўкай, рагочучы, пабеглі таксама на гулянку, каб паспець падчапіць якога гожага незнаёмага свата. Мы, меншыя, таксама крадком прыглядаліся гулянням, баючыся, каб не прылапаў нас настаўнік; хаця мы былі ў апошнім класе пачатковай школы і нам здавалася, што быццам і мы ўжо дарослыя. На трэці дзень Зялёных сьвёнтак гулялі вясельнікі нашага Валодзі, аднак ужо не было чужых сватоў і сватак...

— Дождж перастаў ісці! — радасна заявіў мой муж і я прачнулася. Цёпла апранулася, узяла веласіпед і памчалася ў бусліную вёску Канюкі. У лесе перабегла мне дарогу рыжая вавёрачка, ды за пазуху. Значыць, штосьці прыемнае мяне чакае! Калі я ехала назад, імжэў дожджык, а я думала пра тры пустыя буслянкі на маёй дарозе. Замест галолак буслянкі вызірала з іх зялёная трава. Відаць, гэтым парам буслоў не было суджана вярнуцца ў свае родныя гнёзды. Зусім так, як бывае і сярод людзей.

22.06 — 28.06

(22.03. — 20.04.) Да 23.06. ты яшчэ ў сумненнях і клопатах. Апошні час, каб памяняць спосабы дзеянняў. Твая запальчынасць не прынясе поспеху, хутчэй шмат страціш. Задбай аб сваё сэрца.

(21.04. — 21.05.) Да 23.06. вельмі фэйна ў кампаніі. Тое, што табе ўдавалася без праблем, мае стаць праблемай. Навучыся выказваць пачуцці — папраўца адносіны з блізкімі людзьмі.

(22.05. — 22.06.) Шмат тваіх спраў рушыць з месца. Будзеш мець пераканальную сілу, лёгка развінеш крылы і зрэалізуеш сябе самога. З партнёрам можаш расстацца з жалем, ды без адчаю.

(23.06. — 23.07.) Сонца ў квінкунксе з Ліліт — устрымайся з важнымі прафесійнымі рашэннямі. Гэта бліжэй перыяд для твайго здароўя і прафесійных спраў. Непрыязная асоба на працы зробіць усё, каб табе зашкодзіць.

(24.07. — 23.08.) Будзеш пад уплывам Сонца ў секстылі са стабілізуючым Сатурнам — атрымаеш пачуццё бяспекі, будзеш больш спакойны, памяркоўны, здольны да цяроплівай, дакладнай працы. Папаўнее твой кашалёк.

(24.08. — 23.09.) Некаторыя твае справы рушаць з месца. Добры час на сустрэчы ў большым гурце сяброў і знаёмых. У каханні больш падзейнічаеш дыпламатыяй. Дзевам з 10-15.09. паплыве найбольшы струмень грошай.

(24.09. — 23.10.) Здзейсніш усё свае прафесійныя амбіцыі. Якраз цяпер зведаеш як заваражыць прыхільнасць шэфа! Новыя знаёмствы, з якіх некалькі ператворыцца ў трывалае сяброўства.

(24.10. — 22.11.) З 27.06. будзеш ведаць як засяроджвацца на тым, што найважнейшае і бязмержна аддасіся справам, якія цябе цікавяць. Калі хочаш расстацца, зрабі гэта хутка, будзе менш балець. Ды не шукай хуткай замены, бо сітуацыя можа паўтарыцца. Ідзі ў кароткі інтэнсіўны адпачынак.

(23.11. — 22.12.) Знакаміты час на інвестыцыі. Адзін з найлепшых перыядаў у тваім жыцці накіраваў інтарэсаў. Варта ўзяць вялікі крэдыт, купіць жыллё ці машыну. Можаш выкупіць нейкія курсы ці экскурсію за мяжу. У сямі не старайся над усімі панаваць.

(23.12. — 20.01.) Знакаміта дагаворыцца з шэфам і радней. Найлепшыя парады атрымаеш ад аўтарытэтаў. Твае рашэнні будуць трапныя. Можаш сустрэць каханне свайго жыцця. Можаш неспадзявана зарабіць шмат грошай, але не раскідайся імі да 23.06., не рабі непрудуманых пакупак. Не ўваходзь у суполкі.

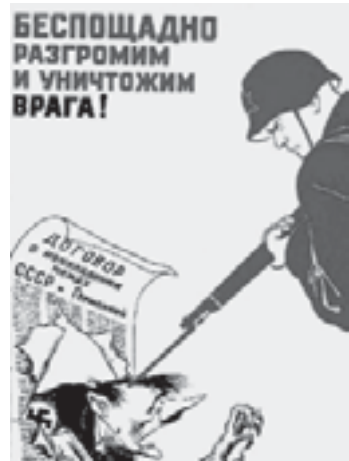
(21.01. — 19.02.) Шмат абавязкаў, затое ад гэтага і шмат прыемнасці, таму ўсё зробіш з сэрцам. Дынамічны перыяд у пары. Паводзіны партнёра няраз цябе задзівяць, таму напэўна не ўгразнеш у старых каліянах. На абяцанні вялікіх грошай адно падміргні.

(20.02. — 21.03.) У адпачынку можаш сустрэць людзей, якія твой час зробіць прыемным, а Рыба на працы таксама чапу не страціць — ціха і спакойна падгоніць хвасты. Каля 23.06. можаш паспрачацца з нейкім лянiвым і павярхоўным (на тваю думку) Бараном. Будзеш мець магчымасць паказацца перад публікай.

Агата АРЛЯНСКАЯ

Жіва ПРА ВАЙНУ

— Як адбывалася станаўленне савецкай улады на Беласточчыне?

— 17 верасня 1939 года лічыцца сімвалічнай датай, гэта дата ўваходу Чырвонай Арміі на тэрыторыю Польшчы. На тэрыторыю Беласточчыны яна з'явілася пазней — дваццатага, дваццаць другога, нават дваццаць чацвёртага верасня. Трэба прытым помніць, што ўваходзячы савецкія часці сустракалі на сваім шляху нямецкае войска. І не ўсюды адбывалася прыязная перадача тэрыторыі. У гістарыяграфіі і прапагандзе падкрэсліваецца парад у Брэсце, сустрэчу генералаў Крывашэіна і Гудэрыяна. Не ўсюды адбывалася гэта па-мірнаму. Урачыстая перадача адбылася ў некалькіх месцах, напрыклад, у крэпасці Асавец. Былі месцы, дзе гэтыя войскі ставіліся да сябе насцярожана. Былі сутычкі, хаця б недалёка, на мосце між Жоўткамі і Златорыяй, дзе пераходзячае нямецкае войска было збамбардаванае савецкай авіяцыяй, якая палічыла, што там перапраўляюцца польскія атрады, хаця палякі ў той час там не дзейнічалі. Далей на поўдзень, не ў нас, даходзіла да збройных сутычак немцаў з саветамі; пра гэта захаваліся дакументы абодвух тады ваюючых бакоў.

— Я можа абмяжую тут абсяг майго зацікаўлення да тэрыторыі тагачаснай Асобай заходняй ваеннай акругі, якая ахоплівала Беласточчыну, якая, у сваю чаргу, была свайго роду кулаком высунутым у бок Берліна...

— Гэта не зусім так. Паводле пакта Рыбентроп-Молатаў са жніўня 1939 года савецка-нямецкая мяжа мела праходзіць па Вісла, а тэрыторыя Літвы мела быць падпарадкавана Германіі. У такой канфігурацыі беластоцкага выступу не было б. Але дамовай з 28 верасня 1939 года тая граніца была зменена і Літва апынулася ў савецкай зоне ўплываў, а немцы атрымалі ўзамен міжрэчча Віслы і Буга. Такім чынам граніца пралягла па лініі Піса — Нарва — Буг — Сан, а не па лініі Піса — Нарва — Вісла — Сан. І гэтая новая канфігурацыя граніцы стварыла два выступы: беластоцкі на поўначы, які межававу з Усходняй Прусіяй і з тэрыторыямі інкарпараванымі з Рэйхам — Цеханаўскай рэенцыяй (Regierungsbezirk Zichenau) і Генеральнай губерняй, — і другі на поўдні, які ў сапраўднасці выступам не быў, хаця яго называлі львоўскім ці прырэмышльскім, які абাপіраўся на Карпаты. Але я ў іх паўстанні не заўважаю вайсковых прадпасылак, толькі палітычныя.

— Так атрымалася...

— Па сённяшні дзень, дарэчы, ёсць разыходныя меркаванні, каму было гэта выгадна. Гэтая канфігурацыя была і карысная абодвум ба-

Лінія Молатава

Размова з д-рам Томашам ВЭСЛАЮЎСКИМ,
навуковым працаўніком Універсітэта ў Беластоку.

кам, і адначасна некарысная. Была яна карысная таму, хто браў апэратыўную ініцыятыву, хто наступаў. А той, каму трэба было абараняцца, быў у горшых абставінах. Бо гэтыя выступы з атакай нямецкіх войск станаўліліся смяротнымі капканамі для савецкіх войск. А ў выпадку магчымай атакі савецкіх войск з абодвух выступаў тэрыторыя між Бугам і Віслай магла стаць капканам для нямецкіх войск.

— Я з акрэсленнем стралы, накіраванай у бок Берліна, спаткаўся гартаючы кірылічныя крыніцы...

— Сёння маем вышып розных меркаванняў пра планы немцаў і саветаў. Трэба, аднак, помніць, што апэратыўныя планы паўставалі з 1940 года, а вырашэнні наконт гранічнай канфігурацыі былі прыняты ў 1939 годзе, яшчэ ў ходзе ваенных дзеянняў. Немцы абвясцілі завяршэнне ваенных дзеянняў ужо 18 верасня. Дарэчы, польскую кампанію немцы назвалі васемнаццацідзённай кампаніяй — Der Feldzug der 18 Tage. Але, мяркую, вернемся ў галоўнае рэчышча нашай размовы, значыць станаўлення савецкай улады на Беласточчыне.

Спярша праходзяць часці Чырвонай Арміі, пасля адбываецца арганізацыя адміністрацыйных структур. Гэта неадназначны працэс, які парознаму тлумачаць розныя гістарыяграфічныя школы: інакш на гэта глядзяць польскія гісторыкі, інакш савецкія, яшчэ інакш беларускія. Тут маем дачыненне з фармаваннем падмуркаў тэрытарыяльных структур і спробай больш агульных вырашэнняў, бо маем два народныя сходы, на якія сваіх дэлегатаў вызначылі асабліва недэмакратычным чынам савецкія органы і якія папрасілі ўключыць гэтыя тэрыторыі ў склад СССР. Гэта быў фінал арганізацыі новай адміністрацыі.

— Але мне больш цікава даведацца, як гэты працэс праходзіў у нізах. Хто быў прыхільнікам, хто ставіўся да новага парадку скептычна.

— Вы маеце на ўвазе нацыянальны спектр?

— Не. Я трапіў на сайт Цеханоўца, дзе такога падзелу не было, толькі інфармацыя, што ў некаторых мясцовасцях былі людзі, якія прыветліва ставіліся да новай улады.

— Абшары, якія саветы інкарпа-

равалі ў г.зв. Заходнюю Беларусь, цяжка разглядаць у аднолькавым спектры. Бо каля Гродна ці на Палессі маем дачыненне з меншаснымі групамі. Інакш было каля Цеханоўца, Ломжы, аж пад Астралэнку — бо ж сённяшні квартал Астралэнкі Вайцехаўцы, які да вайны быў асобнай мясцовасцю, быў уключаны ў склад СССР. Тамашнія людзі лічылі савецкі парадок нечым асабліва ненатуральным, бо там не было прыхільных саветаў асяроддзяў, і такім чынам перад савецкай уладай стала складаная задача прыцягнення сваіх функцыянераў, чужых там людзей. А гэта ўскладняла кантроль тамашняга насельніцтва. І, мабыць, там большую ролю адводзілася органам бяспекі. А такая прысутнасць, зараз пасля вераснёвай кампаніі, тут жа выклікала паўстаўненне структур незалежнаскага падполля. Гэта асабліва відавочна ў заходняй частцы тагачаснай Беласточчыны, дзе паказваюцца элементы грамадскага супраціўлення.

— Але сярод тамашняга насельніцтва таксама знаходзіліся прыхільнікі новага парадку...

— Тут маем дачыненне з некаторымі міфамі. Першы міф такі, што яўрэі масава падтрымалі новы парадок. Гэта і так, і не. Бо калі б шукаць груп яўрэйскага насельніцтва, якія падтрымалі новую ўладу, тады трэба гаварыць пра яўрэйскую бялоту — пра беспрацоўных, пра асоб з акраін грамадскага жыцця. Для іх новы парадок быў грамадскім павышэннем...

— Гэтая з'ява, здаецца, не была чужой усім нацыянальным групам...

— Безумоўна. Яўрэі выдзелілі ўжо грамадскую групу, якую па-сённяшняму можам назваць сярэднім класам, і яна ставілася рашуча варажача да савецкай улады. Калі б разглядаць савецкія дэпартацыі з тагачаснай Беласточчыны, дык у ліку ссыльных маем звышрэпрэзентацыю яўрэйскага насельніцтва! Прыблізна так жа было і з беларусамі, і з палякамі, дзе групы беднаты пачылі шанс свайго грамадскага павышэння, а гэта вяло да непазбежных непаразуменняў і канфліктаў.

— Ці ў той час адбываўся трансгранічны рух праз новую мяжу?

— Новая граніца спачатку лічылася дэмаркацыйнай лініяй размежавання войск. Пасля стала паўставаць пастаянная гранічная структура. Але гэта патрабавала часу. Спярша на парадку дня стала дэлімітацыя мяжы, надзвычай скрупулёзная, з сантыметровай дакладнасцю; асабліва калі дзялілі масты, бакі пільнавалі каб не быць у крыўдзе. Далей наступаў выхад часцей НКВД на новую мяжу, бо яе ахова падлягала гэтаму ведамству. Вызначалася пагранічная паласа, з якой вы-

сялялі насельніцтва. І даходзіла да такіх сітуацый, як змяшчэнне гарадоў, напрыклад, Драгічын-на-Бугу быў адселены на восемсот метраў.

А рух насельніцтва быў буйны. Бо нямецкая атака выклікала рух насельніцтва на ўсход. А ўваход савецкай арміі таксама выклікаў уцёкі насельніцтва ў адваротным напрамку. Зараз складана ацаніць велічыню гэтых міграцый. У 1940 годзе пачынаюцца ўцёкі з-пад адной і другой акупацый, рух падпольнікаў, і звычайная кантрабанда. У 1941 годзе граніца была ўжо шчыльна закрыта.

Яшчэ крыху пра абсурды. У нашым абшары вялікая рака з'яўляецца цывілізацыйным бар'ерам. Але бываюць сужонствы з супрацьлеглых берагоў. І здарылася так, што адна жанчына з савецкага боку Буга выйшла замуж за жаніха з Генеральнай губерні. Вёска ейнай сям'і апынулася ў прыгранічнай зоне і была выселена ў зямлянкі. Але сямейнікі працавалі на сваіх прыгранічных угоддзях, было іх відаць з нямецкага боку, нават нямецкія пагранічнікі давалі нявестцы біноклі, каб яна магла пабачыць сваіх. І тая жанчына праз біноклі мела магчымасць пабачыць сваю маці; а ліст праз раку ішоў працягам паўтара месяца.

— *А як выглядала будаўніцтва савецкай вайсковай інфраструктуры на Беласточчыне? Найперш трэба хіба было расунуць рэйкі для савецкіх паяздоў, пасля пачалося будаўніцтва фартыфікацый, аэрадромаў, казармаў?*

— Тыя тэрыторыі, якія апынуліся ў г.зв. беластоцкім выступе, не мелі адпаведнай вайсковай інфраструктуры, не было тут, апроча Гродна і Брэста, вялікіх гарнізонаў перыяду Рэчы Паспалітай. Беласток, Ломжа, Замбраў, згаданыя Вайцежавіцы пад Астралэнкай былі гарнізонамі сярэдняга маштабу. Ды яшчэ Аўгустаў, бо Сувалкі былі ўключаны ў Рэйх, вычэрпвае пералік тых мясцовасцей, дзе ў мірны час магло базіравацца войска. Таму Чырвоная Армія, якая сюды ўвайшла, апынулася ў вельмі складанай сітуацыі, бо тэрыторыя, якую яна заняла, была цалкам непрыгатаваная для прыёму такога шматлікага войска. Не было шляхоў перамяшчэння, не было вайсковых вучэбных участкаў, неабходных арміі ў мірны ці мабілізацыйны час. І гэта спараджала мноства праблемаў. Вы згадалі пра пуці, але гэта другародная справа, тут толькі трэба было расунуць рэйкі на новую адлегласць, а гэта адносна непрацяглы працэс. Сур'эзнай праблемай быў недастатак чыгуначных пуцей, бо ў міжваенны перыяд на нашай тэрыторыі дзейнічала толькі тая чыгуначная сетка, якая асталася ад Расійскай імперыі. І саветы, апроча невялікіх рамонтаў, нічога тут новага не зрабілі. Да таго ж тая канфігурацыя чыгуначных пуцей не была карыснай з пункту гледжання Чырвонай Арміі. Лінія з Ленінграда ў Беласток мела невялікае значэнне ў гэтым аспекце, не было ракадных чыгунак, апроча брэсцка-граеўскага адрэзка. Да таго ж трэба было адбудоваць узарваныя масты, ствараць гарнізонныя комплексы. Набіта бітком войска ў Гродна і Брэст. Таксама Беласток, Ломжа, Граева, Аўгустаў ці Замбраў — ранейшыя казармы Рэчы Паспалітай, якія па сутнасці былі таксама разбудаванымі царскімі казармамі. Колькасць войска, якое тут апынулася, хаця яго лік

паменшаў у 1940 годзе, бо частка была адпраўлена на фінскі фронт, была празмерная і савецкія салдаты зіму 1939-1940 года, якая была асабліва суровай, правялі ў г.зв. ваенных гарадках — у імправізаваных пасяленнях з палатак і зямлянак. І толькі ў 1940 годзе сталі разбудоваць тую інфраструктуру, але не хапіла часу і тое войска асталося ў такой самай сітуацыі, што і ў 1939 годзе. Па-за перагружанымі казармавымі комплексамі салдаты качавалі ў палявых умовах. У царскі час у беластоцкім гарнізоне знаходзілася камандаванне дывізіі, і казармы былі прымеркаваны для кавалерыйскага палка, пяхотнага ды невялікай артылерыйскай часці. У міжваенны перыяд гэты маштаб быў захаваны, значыць тут базіраваўся 42-гі пяхотны полк, 10-ты ўланскі полк і 14-ты дывізіён коннай артылерыі; і гэта ўсё, не ўлічваючы структур вайсковай адміністрацыі, складоў ці шпіталяў. А ў 1940 годзе ў Беластоку фарміруецца 6-ты механізаваны корпус, найбуйнейшая механізаваная часць, якая калі-небудзь існавала ў свеце! Яго складалі дзве танкавыя дывізіі і механізаваная пяхотная дывізія, у штаце якіх прадбачвалася разам 1031 браніраваную машыну. І гэта была адзіная часць, якой фарміраванне дэ-факта завершана і ў яе саставе апынулася 1020 танкаў. І куды гэта ў Беластоку падзець? Камандаванне ці штабы можна паўпіхаць у адміністрацыйныя будынкі. У тры казармавыя беластоцкія комплексы таксама набіта бітком войска. А куды падзець парк цяжкіх бронемашын? І ў выніку адна дывізія стаяла па абодвух баках шашы ў раёне Харошчы і Навасёлкаў, дзе танкі ўпыхалі куды толькі было магчыма. Механізаваную дывізію трэба было выпхнуць аж у Саколку, а іншую ў лясы вакол Супрасля, бо ў Беластоку немагчыма было дыслацыраваць такую колькасць войска. І салдаты, нягледзячы на надвор'е, былі вымушаны качаваць у такіх цяжкіх умовах, ну бо колькі ж можна было знайсці адпаведных мураваных будынкаў? Нават для пабудовы баракаў патрэбныя час і сродкі. Праўда, Беласток быў экстрэмальным прыкладам, бо сюды дыслацыравалі найбольшую часць.

— *Але Нурэц, як я чуў ад людзей, быў пабудаваны саветамі... Калі ж паўстаў тамашні гарнізон?*

— У савецкі час там працаваў склад, а сам комплекс быў разбудаваны ўжо ў пээнэраўскую эпоху. А ў міжваенны час быў там склад амуніцыі. У нашым рэгіёне саветы не пабудавалі ніводнага казарменнага комплексу.

— *То можа цяпер крыху пра савецкія ўмацаваныя раёны г.зв. лініі Молатава, чатыры з якіх — Гродзенскі, Асавецкі, Замбраўскі і Брэсцкі — акружылі Беласток своеасаблівым вяночкам...*

— Былі яны элементамі большай сістэмы, якая была спланавана ад Балтыкі да Чорнага мора. Да 1939

года саветы разбудоваўлі ўздоўж сваёй тадышняй заходняй дзяржаўнай мяжы г.зв. лінію Сталіна, якая афіцыйна называлася Лініяй умацаваных раёнаў на дзяржаўнай граніцы. Але перамяшчэнне граніц пасля захопу Прыбалтыкі, усходу Польшчы і часткі Румыніі прывяло да таго, што тая лінія аказалася ў 300-400 кіламетрах ад новых граніц. А савецкая ваенная дактрына, падмацаваная падзеямі 1939-1940-х гадоў у Заходняй Еўропе і Фінляндыі, прадугледжвала інжынернае ўзмацненне памежнай паласы, у выніку

Ян КАРПЮК

Слахі 1941 г.

*Буг і Слахі ў агні
Буг жа ты мой родны,
Лясок, пясок, успамін.
У доле ракі вёсачка,
Назва яе — Слахі.*

*Буг жа ты мой родны, коціш хвалі ціха,
Цяжкія перажыванні прынясло нам ліха.
Немцы к нам прыйшлі, вёсачку спалілі,
Нашых хлопцаў маладых амаль усіх пабілі.
Успомні ўсе падзеі, сорака першы год,
Як немец вайну нам прынес і знішчыў народ,
Ён 22 чэрвеня зваліў нам вайну,
У дзве гадзіны ночы парушыў цішыню.
Запелі варожыя гарматы, і танкі грываць,
А савецкія байцы зраня ў пахмелцы спаць.
Сарваліся са сну, не знаюць што рабіць з сабой:
Хтось Беларусь прадаў і наш савецкі спакой.
У грамадцы сталі пытанні рашаць,
Боюпрыпасы раздалі, каб краіну абараняць.
Дваццаты ўчастак, Сям'ятыцкі раён,
І проста стралялі ў ворага, а меў ён,
Той паганы фашыст
Точкі свае на прамой цераз вёску Слахі.
Нямецкі маёр па прыказу
Шашою машынай спяшыў,
Савецкі баец яго зразу,
Машыну спыніўшы, забіў.
25 чэрвеня зрання гэтай шашой
Генерал Гудэрыян ішоў у бой,
Ды з Пыкавай точкі нацэлілі метка —
Гудэрыяна падстрэлілі — бачылі сведкі,
А сам ён у Слахах пакінуў машыну
І пешшу ўцякаў, каб самому не згінуць.
Спаткаў яго я пад борам. Пытае:
„Скажы мне, хлапец, мясціна якая?“
Генерал Гудэрыян з шапкай пад пазухай
Спешна пакрочыў у бок ракі Буга.
Бачылі немцы, што Слахі ў іх на прамой.
Увесь над Слахамі праводзіўся бой.
25 чэрвеня вёску з трох бакоў ачапілі.
Дамы і ўсе пабудовы спалілі,
У пажар пагналі народ.
Вось як страшна Слахі ў гэты год
Пацярпелі. А такі напамін,
Буг жа родны, ты не забудзь не адзін.*

чаго запланавана пабудову новай умацаванай лініі, якая мела прыкрыццё ўсю граніцу з Германіяй, таксама ў Карэліі на фінскай мяжы ці на Далёкім усходзе. Асабліва ж увага адводзілася германскаму напрамку, дзе ўмацаванні паміж Балтыкай і Карпатамі складаліся з трынаццаці ўмацаваных раёнаў: чатыры апынуліся ў Прыбалтыйскай асобай ваеннай акрузе, чатыры ў Заходняй і апошнія — у Кіеўскай. Кругом Беластока былі: 68-мы Гродзенскі ўмацаваны раён, які быў быццам завеса беластоцкага выступу, два раёны былі ў цэнтры: 66-ты Асавецкі і 64-ты Замбраўскі ды 62-гі Брэсцкі, які закрываў паўднёвы фланг выступу. Летам 1940 года адбываліся спрэчкі, як мае тая паласа пралягаць: ці далей ад граніцы, ці бліжэй; прынята рашэнне, што мае быць бліжэй граніцы...

— *„Каб не аддаць ворагу ні пя-дзі роднай зямлі“...*

— Гэта адна з прычын, але ёсць і іншыя. Напрыклад, Буг быў перашкодай аператыўнага маштабу. Шаленцам быў бы той, хто б пакінуў такую перашкоду безабароннай, таму ўмацаванні будаваліся блізка ракі. Паасобныя адрэзкі разбудоваваліся ў адпаведнасці з вызначанымі аператыўнымі мэтамі; гэта не так, што па ўсёй лініі была аднолькавая насычанасць умацаванняў. Гродзенскі і Асавецкі ўмацаваныя раёны былі асабліва насычаны гэтымі збудаваннямі, якіх мела быць па шэсцьсот дотаў у кожным, бо яны мелі адбіваць наступленне з напрамку Усходняй Прусіі, адкуль прадбачваўся галоўны ўдар. Перадавы, Замбраўскі, меў быць слабейшы, а Брэсцкі — найслабейшы і расцягнуты, бо меркавалася, што з атакі немцаў з Усходняй Прусіі савецкае войска павінна перайсці ў контрнаступленне на паўднёвым адрэзку беластоцкага выступу, каб ваенныя дзеянні перанесці на тэрыторыю праціўніка. Таму Брэсцкі раён быў удвая даўжэйшы і меў атрымаць толькі 380 дотаў.

Але тут трэба было спадзявацца большай хвалі няўдач чым поспехаў. Бо калі ў маі 1940 года немцы павялі наступленне на захадзе, у Маскве лічылі, што гэтая вайна зацягнецца; ніхто не спадзяваўся, што яна закончыцца так маланкава, што пасля шасці тыдняў Францыя капітулюе. Таму Маскву ахапіў шок, калі Францыя здалася, а Вермахт аказаўся беспрацоўным; гэта было прадвясчэннем ходу далейшых падзей. Таму з ліпеня 1940 года была так інтэнсіфікавана пабудова ўмацаванняў; планавалася іх пабудоваць 8-10 тысяч дотаў — гэта гіганцкае будаўнічае мерапрыемства. Немцы з яшчэ большым будаўнічым мерапрыемствам справіліся даволі хутка, таму што пабудова г.зв. Вествала [Westwall або Siegfried-Linie — А. В.], які меў налічваць каля восемнаццаці тысяч дотаў і штольняў, забрала ім каля трох гадоў [1938-1940], але яна адцягнула шмат вытворчай здольнасці іхняй магутнай прамысловасці, працавалі там юнацкія брыгады, якія ў іншы час займаліся будаўніцтвам аўтастрад і мастоў; пабудова Вествала адбылася менавіта коштам будаўніцтва аўтастрад. У саветаў не было такіх магчымасцей, іхняя прамысловасць не была так прадуктыўная, не хапала саветам адпаведных спецыялістаў і нават чорнаробчых. Задача была буйная, а часу было замала. Пабудова г.зв. лініі Молатава доўжылася адзінаццаць месяцаў. За гэты час узведзена было каля 1100 гатовых сховішчаў у розных стадыях гатоўнасці, ад сырога стану да камплектнага аснашчэння. Каля 800 аб'ектаў ад Балтыкі па Карпаты было ў розных стадыях пабудовы. У ходзе работ выявілася шмат адмоўных фактаў. Прамысловасць не паспявала з вырабам узбраення.

Быў гэта перыяд, калі Чырвоная Армія мяняла сваё ўзбраенне: новыя танкі, новыя самалёты, новая стралковая зброя, новая арганізацыя ваенных часцей. І прамысловасць мела важнейшыя прыярытэты чым аснашчэнне фартыфікацыі. А саветы, наглядаючы за заходнім досведам і ўласным у Фінляндыі, задумалі гэтую лінію аснасціць вялікай колькасцю артылерыі, асабліва супрацьтанкавай. А быў гэта дарагі і часаёмкі план, таму будаўнічыя брыгады маглі будаваць больш, чым прамысловасць магла паставіць матэрыялаў. У правізатарным парадку пераносілася ўзбраенне з г.зв. лініі Сталіна, устанаўлівалася палявое ўзбраенне, не паспявалі з фарміраваннем гарнізонаў для гэтых умацаванняў, масава прыцягвалася цывільнае насельніцтва да гэтых прац — пры пабудове супрацьтанкавых равоў і капанні катлаванаў пад доты. А гэта было некарыснае і самім саветам, бо такім чынам дэмакаваліся праводзімыя работы, бо сярод прыцягнутых такім чынам рабочых былі агентуры так польская, як і нямецкая. Можна сказаць, што ніводзін з умацаванняў раёнаў да выбуху нямецка-савецкай вайны не дасягнуў баявой гатоўнасці, прычым найвышэйшую ступень гэтай гатоўнасці дасягнулі паўднёвыя ўмацаваныя раёны ў Кіеўскай ваеннай акрузе. На беластоцкім выступе быў толькі касцяк умацаванняў; дакладней: у Гродзенскім умацаваным раёне быў касцяк фартыфікацыі, у Асавецкім пабудавана можа толькі пятую частку задуманых аб'ектаў, падобна было ў Замбраўскім, а ў Брэсцкім была толькі шырма — на фланзе было некалькі пунктаў супраціўлення, далей былі вялікія прабелы. Папросту, саветы не паспявалі, гэта было занадта грандыёзнае мерапрыемства на так кароткі час. Далей — спешка параджае слабую якасць. Якасць бетонабудаўнічых прац была мізэрная; сёння, аглядаючы рэлікты г.зв. лініі Молатава, складана знайсці збудаванні, у якіх няма будаўнічых недаробак: ракавін ці неахайна мацаваных шалёвак. Змабілізавана вялікую колькасць будаўнічага персаналу, які не быў знаёмы з арматурнымі работамі. Арматуршчыкі, бетоншчыкі, цесляры былі недастаткова вывучаны. Дакументы паказваюць таксама, што ў часцяках гандлявалі цэмантам — насельніцтва пастаўляла самагонку за цэмент, у выніку чаго на фартыфікацыі вылівалі захуды бетон, які пасля крышыўся.

Доты ў канструкцыйным плане мелі быць даволі сучасныя, прымалася пад увагу, што немцы прымяняць многа танкаў, таму каля 40% аб'ектаў мела быць аснашчаныя супрацьтанкавымі гарматамі. Можна спрачацца наконт тактычных меркаванняў, бо яны не заўсёды былі трапныя, але калі б г.зв. лінію Молатава ўдалося завяршыць і аснасціць супрацьтанкавай артылерыяй, яе цяжка было б пераадолець. Хаця няма пераадольных ліній, праз кожную лінію можна прарвацца. Немцы прарвалі лінію Мажыно, не абышлі яе — прарвалі; яна пралягала ад Міжземнага мора да Канала Ла-Манш і яе немагчыма было абысці. Гэтаксама было б і з лініяй Молатава; так патануў „Тытанік”, хаця меў ён быць незатапляемы.

— *Можа цяпер крыху скажаце наконт аэрадромаў. Я, вось, чытаў*

артыкул Сяргея Піваварчыка, які піша пра адзінаццаць аэрадромаў у беластоцкім выступе, а зноў на сайце Цеханоўца ёсць мова пра тры аэрадромаў ў наваколлі таго горада, пра якія спадар Піваварчык не згадвае. Магчыма, што аўтар пералічыў толькі тры аэрадромаў з акрэсленай ім стартава-пасадачнай паласой, а з іншымі палосамі асталіся па-за ягонай увагай...

— У беластоцкім выступе мела быць дыслацыраваных тры арміі: 3-я са штабам у Гродне, 10-я са штабам у Беластоку і 4-я са штабам у Брэсце...

— *Яшчэ мела паявіцца адна, са штабам у Бельску-Падляшскім...*

— Гэта мела быць 13-я армія, але яе яшчэ не ўспелі сфарміраваць; было ўжо яе камандаванне, але ў Мінску, таму пра гэтую армію не прыходзіцца тут гаварыць. Прадугледжвалася, што кожную армію будзе падтрымліваць з паветра адна мешаная авіядывізія. У Беласток мела быць напраўлена 9-я мешаная авіядывізія, якую прадбачвалася для 10-й арміі. Кожная такая дывізія складалася ў прынцыпе з двух палкоў знішчальнай авіяцыі, з аднаго палка ўдарнай авіяцыі і з аднаго палка бамбардзіровачнай авіяцыі. Гэтыя дывізіі патрабавалі інфраструктуры. Авіябазы, якія асталіся пасля Рэчы Паспалітай, не адпавядалі гэтай канфігурацыі. Было некалькі цікавых аэрадромаў, напрыклад, у Лідзе ці ў Мілашэвічах каля Брэста, якія былі моцна разбудаваныя, але яны не адпавядалі новым патрабаванням. Таму спачатку ўпіхалі самалёты ў тры авіякомплексы, якія ўжо функцыянавалі, м.інш. быў перапоўнены Беласток — аэрадром на Крыўлянах быў набыты бітком. Пасля сталі яго разгружаць — адзін полк быў пераведзены пад Візну, адзін пад Заблудаў, частка асталася ў Беластоку. Загадзя не была падрыхтавана інфраструктура для палявых аэрадромаў. Здараліся нецікавыя з'явы, калі камандуючыя авіячасцямі настойвалі на разбудову гэтай інфраструктуры, бо савецкая авіяцыя атрымлівала новыя мадэлі самалётаў, асабліва ўдарных і знішчальных, для якіх патрабаваліся новы персанал, новыя вучэбныя цэнтры і г.д. Між іншым, камандуючы 9-й авіядывізіяй у Беластоку дамагаўся ад свайго начальства разгрузкі сваіх аэрадромаў, матывіруючы тым, што адзін нямецкі налёт можа знішчыць гэтыя самалёты. Тады адзін з афіцэраў спытаў яго, што ён зробіць, калі такое здарыцца. Ён адказаў, што застрэліцца; і так пасля сталася — калі 22 чэрвеня 1941 года страціў ён усе самалёты, пакончыў жыццё самагубствам на сваім камандным пункце, тут, у Беластоку.

Тая структура ўсё разбудовывалася і можа таму спадар Піваварчык не ахапіў усяго. Авіяцыйныя часці сваімі сіламі, са згоды вышэйшага камандавання, сталі разбудовваць палявыя аэрадромаў сама перад выбухам вайны, калі ўжо адчувалася навісанне пагрозы. Тады сталі ствараць новыя аэрадромаў, але былі яны камбінаваныя, без пастаянных палос — бралі кавалак травяністай паласы, будавалі побач зямлянкі для абслугі, склады... Але гэтыя мерапрыемствы былі хутка раскрыты нямецкай разведкай і авіяцыя Заходняй асобай ваеннай акругі была разбіта ўжо ў першы дзень вайны; немцы самі былі здзіўлены сваім поспехам, яны

не спадзяваліся такой удачы.

Некаторыя з такіх аэрадромаў выкарыстоўваліся пазней Вермахтам, некаторымі карысталася Чырвоная Армія ў 1944 годзе. Яшчэ сёння некаторыя шукальнікі мілітарыяў знаходзяць там нейкія запасныя часці.

— *А ўсіх такіх часовых аэрадромаў магло быць колькі?*

— Каля пяцідзесяці. Не ведаю іх дакладнага ліку, але мяркую, што ўсіх пунктаў распыскі авіяцыі гродзенскай, беластоцкай і брэсцкай авіядывізіі было 50-60. Але аэрадромамі не выпадзе іх усіх называць. Саветы не збудавалі на гэтай тэрыторыі ніводнага аэрадрома з поўным аснашчэннем — з фіксаванымі ўзлётна-пасадачнымі палосамі, з ангарамі, з майстэрнямі, з кантрольнымі вышкамі і г.д. Яны разбудовывалі існуючыя польскія аэрадромаў.

— *Хто будаваў савецкія інжынерныя аб'екты?*

— Будаўнічымі працамі кіравалі інжынеры і тэхнікі запасу. Прынцып быў такі, што работу чыста вайсковага характару выконвалі вайскоўцы, затое да іншых прац можна было прыцягваць г.зв. стройбаты — будаўнічыя батальёны і цывільнае насельніцтва.

— *Мяне цікавіць, хто выконваў земляныя працы.*

— Масты, для прыкладу, выконвалі папалам: часта салдаты самі капалі выемкі пад фундаменты, а часта цывільнае насельніцтва, якое звозіла да таго ж камяні на шчэбень, хаця тры камяні не былі прыгодныя для крапаснога будаўніцтва.

— *На якіх прынцыпах цывільных людзей прыцягвалі да тых работ?*

— Бывала, што людзям плацілі, але здаралася гэта рэдка. У іншых выпадках былі загады, дзе адпаведныя адміністрацыйныя структуры атрымлівалі задачы вызначэння людзей да работы, ці то індывідуальна, ці з падводамі для выканання акрэсленых задач. Аднак гэта былі толькі пачатковыя работы, такія як капанне катлаванаў і звозка камянёў. А пасля тэрыторыю будовы абводзілі агароджай і ўжо беганіраванне выконваў выключна вайсковы персанал; гэта дзеля захавання ваеннай тайны. Гутарыў я з людзьмі і яны мне казалі, што шмат з іх патраціла здароўе ад звозкі камянёў на тры будоўлі з прычыны зададзеных высокіх нормаў.

— *Ці здараліся выпадкі супраціўлення гэтай працы?*

— Людзі, вядома, ухільваюцца, гэта натуральны рэфлекс, аднак невядома мне пра выпадкі бунту ці рэпрэсій па гэтай прычыне. Аднак людзі казалі, што калі ўхіляўся сын, то забіралі старога бацьку. Цывільная адміністрацыя мела забяспечыць адпаведную колькасць людзей, дык калі нехта не выходзіў, то назначалі іншага.

Будаўнічыя батальёны былі цікавай з'явай, бо былі гэта часці прадбачаныя для цяжкой фізічнай працы. Грамадзян Рэчы Паспалітай кіравалі ў такія часці, але не ў гэты рэгіён; напраўлялі іх у Сярэднюю Азію ці ў глыб Расіі. А сюды кіравалі, як гаварылі мясцовыя вачавідцы, вялікую колькасць прызыўнікоў з Сярэдняй Азіі; падломжынскае насельніцтва гаварыла, што гэта былі кітайцы.

— *Ці былі нейкія кантакты паміж чырвонаармейцамі і мясцовым насельніцтвам?*

— Вядома, былі.

— *І як яны складваліся?*

— Па-рознаму, у залежнасці ад рэгіёна. На Пабужжы людзі гаварылі пра сяброўства; прысутнасць чырвонаармейцаў успрымалася добра зычліва. Мясцовае насельніцтва ўдзельнічала ў забавах ладжаных байцамі. Старэйшыя жанчыны расказвалі пра свае любоўныя прыгоды з салдатамі — былі яны знакамітай нагодай для ўспамінаў. Але былі рэгіёны, дзе насельніцтва ставілася да чырвонаармейцаў стрымана, напрыклад, пад Астралэнкай, Ломжай ці Аўгуставам не прыходзіцца ўжо гаварыць пра такое сяброўства. Я мяркую, што з той прысутнасцю чырвонаармейцаў лепш, у прынцыпе, ладзіла беларускае насельніцтва. Не буду тут дашукоўвацца прычын, але, мабыць, лягчэй было ў гэтым выпадку пераадолець моўныя бар'еры. А на тэрыторыі, дзе да вайны былі моцныя ўплывы нарадоўцаў, напрыклад, пад Высокамазавецкам, там да чырвонаармейцаў ставіліся з недаверам ды і ў чырвонаармейцаў спрацоўваў той інстынкт, каб надта не забягаць на тамашнія забавы.

— *Як выглядала харчаванне цывільных рабочых, іх медыцынскае абслугоўванне і культурна-прапагандысцкая дзейнасць на вайсковых будоўлях?*

— Абставіны былі складаныя, бо выбух вайны ў 1939 годзе выклікаў хвалю дагадоўлі і спекулянтства. Шмат крамаў закрылі, людзі рабілі запасы нафты, запалак — як гэта на вайну. Але пасля сітуацыя ўскладнілася: саветы ўвялі манетарны прытэт рубля са золотым. Гэта прыводзіла да таго, што нейкі савецкі лейтэнант, які атрымліваў па восемсот рублёў салдацкай платы, за якія мо не змог бы купіць нават параданчых ботаў, тут распараджаўся васьмістамі златаў, а гэта выклікала шмат некарысных рыначных працэсаў. Да таго ж саветы ўвялі сістэму т.зв. кааператываў — дзяржаўных крамаў, якая адмоўна паўплывала на забяспечэнне цывільнага насельніцтва.

— *А я хачу спецыяльна запытацца пра тых людзей, якіх кіравалі на вайсковых будоўлях, як іх забяспечвалі харчамі, медыцынскай апекай і культурна-прапагандысцкім уздзеяннем...*

— Калі цывільнае насельніцтва працавала на прынцыпе шарваркаў, то не прыходзіцца гаварыць пра якую-небудзь медыцынскую апеку. Вядома мне выпадкі, калі людзі атрымлівалі сур'езныя траўмы ў час будаўнічых прац і ніхто не аказваў ім ніякай медыцынскай дапамогі. Калі здараліся выпадкі медыцынскай дапамогі, дык былі яны вынікам індывідуальных ініцыятыў савецкіх фельчараў і лекараў. Як і ўсюды, так і ў савецкіх медыцынскіх службах былі і бяздушныя людзі, і спагадлівыя. У прынцыпе адносіны савецкага персаналу былі вытворнай агульных адносін між чырвонаармейцамі і мясцовым насельніцтвам.

Калі ж гаварыць пра прапагандысцкую дзейнасць, дык вайскоўцы, якія працавалі ў прыгранічнай паласе, стараліся ўздзейнічаць на цывільнае насельніцтва, напрыклад, шляхам паказвання фільмаў на прасцірадлах, куды запрашалі мясцовых жыхароў; гэта таксама карысна ўздзейнічала і на байцоў, якія не дзічалі ў сваіх ваенных гарадках.

Яшчэ адна цікавінка. Саветы на-

стойліва паказвалі фільмы пра фінскую вайну, дзе свае паразы на лініі Манергейма тлумачылі тым, што фінскія сховішчы былі абліты гумаі, ад якой адбіваліся снарады. І гэта пакінула след у свядомасці людзей. Вось цяпер старэйшыя людзі з мясцовасцей, дзе ўзводзіліся фартыфікацыйныя лініі Молатава, упіраюцца, што тэрыторыя пабудовы не былі яшчэ завершаны, бо не былі звонку абліты метроваым слоём гумы, ад якой павінны былі адбівацца снарады.

І яшчэ трэба падкрэсліць, што насельніцтва, якое пражывала ў паласе лініі Молатава, цудам пазбегла вывазкі. Гарнізоны лініі Молатава атрымалі загад дасягнення баявой гатоўнасці на 1 ліпеня 1941 года. Гэта, праўда, была зусім нерэальная задума, якую наўрад ці ўдалося б здзейсніць яшчэ праз паўгода. Давядзенне лініі Молатава да баявой гатоўнасці пачалося б не з дааснашчэння крапасных устаноў, але з высялення цывільнага насельніцтва з прынамсі дваццацікіламетровай паласы. Ёсць весткі, што ўжо дзеля гэтага падстаўлялі эшалоны для такой буйной вывазкі, якая сваім маштабам перавысіла б тры ранейшыя. Не была б гэта, вядома, карная дэпартацыя, але была б гэта ўсё-такі вывазка ў савецкую глыбінку. Нямецкая атака выратавала насельніцтва прыфрантавой паласы перад гэтым выпрабаваннем. Першапачатковыя планы прадабачвалі гэтую расчыстку тэрыторыі ад насельніцтва недзе ў пачатку 1942 года, бо паводле планаў лініі Молатава мела быць поўнасцю завершана вясной 1942 года. Аднак рост напружання спарадзіў спешку саветаў і яны гэтыя тэрміны скарачалі да 1 ліпеня. І, магчыма, што 1 ліпеня мясцовае насельніцтва чакала б „перасяленне народаў” яшчэ большае па маштабе ад бежанства перыяду першай сусветнай вайны.

— **Адкуль браўся матэрыял на фартыфікацыі?**

— Цэмент выраблялі заводы ў глыбінцы СССР, арматуру таксама прывозілі з металургічных заводаў, таксама браню, усё аснашчэнне, уключна з лафетамі, электрагенератарамі, перыскопамі — гэта ўсё выраблялася ў савецкім тыле. На месцы можна было здабываць толькі пясок, ваду і шчэбень. Прынцыпы пабудовы высокай стойкасці крапаснога жалезабетону вельмі патрабавальныя ў адносінах да прымянення матэрыялаў. Саветы гэтага не трымаліся, бралі як папала ваду, пясок і шчэбень. Не хапала абсталявання, арматуры, цэменту. Цэменту можа было і дастаткова, але ў паласе пабудовы лініі Молатава паўстала многа мураванак, бо будаўнічыя брыгады прадавалі цэмент за самагонку.

— **Таварны савецка-германскі абмен, напрыклад, транспарты збожжа ў Германію, праходзіў праз Брэст. Ці гэты абмен адбываўся таксама на іншых напрамках?**

— Галоўныя перагрузачныя станцыі былі ў Брэсце і каля Малкіні. Цераз гэтыя станцыі паступала ў Рэйх сыравіна, якая, як меркавалі саветы, мела забяспечваць немцаў у працяглай вайне з Францыяй. Іншыя чыгуначныя лініі, якія выходзілі ў Германію, або лічыліся недастаткова прапускнымі або неадпаведнымі. Былі весткі пра транспарты, якія праходзілі цераз станцыю ў Граеве, але пасля той рух быў спынены, бо тамашняя інфраструктура была недастатковай для прыё-

му такіх транспартаў. Варта яшчэ падкрэсліць, што на згаданых перагрузачных станцыях былі разбудаваныя лініі ў абодвух стандартах, дзе савецкія пуці заходзілі ў германскую тэрыторыю і германскія ў савецкую. І транспарты праходзілі да апошняй хвіліны, бо Сталін хацеў ухіліцца ад абвінавачвання немцамі ў нейкай затрымцы.

— **Я тут думаў запытацца пра характар савецкага ўзбраення ў беластоцкім выступе, ці было яно наступальнага ці абарончага характару...**

— Але ж гэта важная тэма...

— **Яе мне навеяў Віктар Суворай сваімі крытычнымі работамі наконт пачатку вайны...**

— Ёсць многа любіцеляў ягонага творчасці, а некаторыя крытыкі нават лічаць, што ён з’яўляецца спецыяльным падкідышам савецкіх спецслужбаў. Ён не з’яўляецца ваенным гісторыкам, яго найслаўнейшай кнігай астаецца „Ледакол”, дзе меркаванне аўтара, што немцы на тыдзень аперэдзілі наступленне савецкіх войскаў, з’яўляецца абсурдным і немае ніякай апоры ў дакументах. Вядома, што ў Маскве былі аператывныя планы, якія прадабачвалі канфлікт з немцамі ва ўсіх варыянтах: нямецкую атаку, нямецкую атаку з паралельным уласным контрударам і наступальны варыянт. Але гэтакія планы мае кожная армія; Польшча таксама мае планы вайны са сваімі саюзнікамі. На ўсялякі выпадак кожны генштаб апрацоўвае планы на кожную сітуацыю. А рызыка вайны з немцамі была вялікая і трэба было такія планы апрацаваць. Няма, аднак, такога паняцця як наступальнае ці абарончае ўзбраенне. Лінія Молатава не была, як цвердзіў Суворай, камуфляжам для савецкага наступлення на Германію. Узбраенне выконвае ролю, згодную задачы пастаўленай салдатам. Нельга гаварыць пра наступальныя ці абарончыя танкі. Танк АТ, „аўтастрадны”, як выдумаў Суворай, гэта абсурд. Гэта канструкцыя быстраходнага танка, апрацаваная амерыканскім інжынерам Джонам Крысцім у пачатку 1920-х гадоў, але не для прымянення на аўтастрадах, гэта абсурд прафана. Саветы пераброўваліся напярэдадні вайны. Былі ўведзены на ўзбраенне новыя мадэлі самалётаў, на якіх лётчыкі не ўмелі лётаць, а тэхнічны персанал не ўмеў з імі абыходзіцца. Былі ўведзены новыя мадэлі танкаў, Т-34 і КВ, якія былі яшчэ вельмі аварыйныя, бо ламаліся сістэмы перадачы. Уводзіліся новыя сродкі сувязі і новыя артылерыйскія мадэлі. У час фінскай вайны Чырвоная Армія пераброўвалася і гэты працэс трэба было маладкава завяршаць, калі ўжо ішлі баі з немцамі. Але абсалютна нельга гаварыць ні пра наступальныя ці абарончыя віды ўзбраення — салдаты выконваюць такія задачы, якія ставіць перад імі камандаванне.

— **Вярнуся я яшчэ да фартыфікацый. Ці існавалі польскія ўмацаванні; маю тут на думцы адрэзак граніцы з Усходняй Прусыяй?**

— Вядома, былі. Былі тут яшчэ рэлікты з царскага часу. Была крэпасць у Гродне, узарваная ў 1915 годзе, яна была разабрана ў санацыйны час. Была кругавая крэпасць у Брэсце, якой будовы расіяне не завяршылі да выбуху першай сусветнай вайны, якой частка ў 1939 годзе апынулася на нямецкім баку. Была крэпасць у Асаўцы, таксама

знішчаная ў 1915 годзе, але мадэрнізаваная ў санацыйны час. Была крэпасць у Ломжы. І гэта ўсё царскае. Былі і польскія ўмацаванні. Быў адрэзак пад Аўгуставам; былі гэтыя палявыя аб’екты з жалезабетоннымі фіксаванымі ўмацаваннямі, якія ў двух ці трох месцах былі ўключаны ў структуру лініі Молатава. Быў фрагмент польскіх умацаванняў пад Асоўцам, але элементы лініі Молатава будаваліся там далёка на пярэднім краі. Паводле звестак ад мясцовага насельніцтва былі польскія аб’екты былі абноўлены і часткова пераброўваны. Былі ўмацаванні пад Візнай, крыху паднішчаныя ў 1939 годзе, якія саветы таксама рыхтавалі да ўжытку. Гэтаксама было і з польскімі аб’ектамі паўсталымі ў выніку мадэрнізацыі ломжынскай крэпасці. Важныя былі ўмацаванні ў Наваградзе, дзе Піса ўліваецца ў Нарву, куды акурат падыходзіла савецка-нямецкая граніца. І там рамонтныя працы былі найбольш прасунутыя, былі ліквідаваны пашкоджанні з 1939 года і гэты фрагмент быў уключаны ў сістэму лініі Молатава.

— **А ці з нямецкага боку будавалася нейкая фартыфікацыйная лінія дзеля засцярогі ад саветаў, нейкая „лінія Рыбентропа”, насупраць лініі Молатава?**

— Нікакая фартыфікацыйная лінія з нямецкага боку не было. Немцы, рыхтуючыся да атакі на Францыю, пакінулі тут вельмі слабыя сілы. Разбудоўвалі яны вайсковую інфраструктуру, галоўным чынам дарогі, склады, аэрадромы — значыць усё, што магло б паслужыць для будучых наступальных дзеянняў і ўхіляліся ад паказных работ перад саветамі. Быў такі анекдот; пасля перамогі над Францыяй савецкія журналісты спыталі нямецкіх:

— Што робіць мільён нямецкіх ваякаў насупраць савецкай граніцы?

— Адпачываюць пасля французскай кампаніі, — адказалі з Берліна, пасылаючы адразу сустрэчнае пытанне:

— А што робіць паўтара мільёна савецкіх ваякаў на нямецкай граніцы?

— Даглядаюць спакою адпачываюцца.

Немцы сталі будаваць умацаванні толькі там, дзе яны маглі паслужыць для прыкрыцця канцэнтрацыі на карэнных нямецкіх тэрыторыях, м.інш. на адрэку сувальскага высту. Яны там сталі ўзводзіць палявыя аб’екты з каркаснымі сістэмамі фартыфікацый, якія назвалі Усходнепрускай гранічнай пазіцыяй. Збудавалі таксама палявую пазіцыю названую лініяй Нарвы, пасля на Вісле і Сানে пабудавалі невялікія палявыя прамасткі, збудавалі таксама невялікія ўмацаванні на подступах да Варшавы на выпадак савецкага наступлення. Шмат умацаванняў паўстала побач дарог на граніцы Усходняй Прусіі з думкай аб спыненні танкавага наступлення; іх сляды яшчэ захаваліся. Аднак немцы не збіраліся будаваць уздоўж граніцы з СССР нікакую лінію.

— **Ці сённяшняму гісторыку лёгка рэканструяваць падзеі згаданага тут перыяду?**

— Нялёгка. Гісторыку даступныя тры абшары даследаванняў: архіўныя даследаванні, даследаванні матэрыяльных рэліктаў і людская памяць. Складаныя дачыненні з архіўнымі даследаваннямі, бо залаты пе-

рыяд адкрыцця савецкіх архіваў, перыяд Ельцына, маем ужо за сабою. І даходзіць да кур’ёзных здарэнняў, калі значная частка ваенных дакументаў з 1941 года ў савецкіх архівах атрымлівае грыф сакрэтнасці. Некаторыя архівы расакрэчваюцца вельмі марудна, а некаторыя паўторна засакрэчваюцца. І цяжка мне тут меркаваць, якое значэнне маюць тайны ў некалькі дзесяткаў гадоў даўнасці. Асабліва чужаземцам ускладняецца доступ да савецкіх архіўных фондаў; ходзяць чуткі, што нават амерыканцы са сваімі раскошнымі хабарамі не спраўляюцца цяпер там. Крыху лягчэй беларускім і ўкраінскім даследчыкам, якіх улічваюць да „блізкага замежжа”. Затое добрыя вынікі даюць даследаванні нямецкіх архіваў, якія даюць магчымасць глянуць на ваенныя падзеі вачыма немцаў, што да гэтай пары не дацэнвалася ў нас.

Лягчэй з даследаваннем рэліктаў, бо маючы авіяздымкі і старыя карты лініі Молатава лёгка разглядаць яе структуру. Захавалася яшчэ шмат яе слядоў, хаця некаторых ужо няма, напрыклад, заараных з таго часу акупаў. З дотаў у 1942-1943 гадах немцы выдзіралі арматуру, якая была з якаснай сталі, якую пераплаўлялі ў сваіх металургічных камбінатах, таму тыя „точкі” зараз моцна пакалечаныя. Цяжэй з інфраструктурай у выглядзе аэрадромаў ці ваенных гарадкоў, бо гэтыя месцы часта выпадкова выяўляюць шукальнікі металу, у лясках; часта банкі з-пад кансерваў паказваюць на колішнія знаходжанне там ваенных гарадкоў.

А калі гаварыць пра людскую памяць, то зорны час маем тут ужо за сабою. Жывуць яшчэ людзі, якія гэта помняць, але ў той час былі яны надта маладымі. Яшчэ ў 1990-х гадах я меў нагоду гаварыць з людзьмі, якія непасрэдна будавалі лінію Молатава, напрыклад, са зваршчыкамі. І яны расказвалі пра цікавыя падзеі; але сёння такія сведкі ўжо малалікія. Многія старэйшыя людзі помнілі месцы баёў, месцы пахаванняў, прозвішчы ўдзельнікаў. Напрыклад, у вёсках, дзе будаваліся ўмацаванні лініі Молатава ці аэрадромы, людзі помнілі прозвішчы ўсіх афіцэраў ці лётчыкаў, якія там базіраваліся. На жаль, не хапіла ў 1960-х, 1970-х ці 1990-х гадах гісторыкаў, якія шырэйшым фронтам пайшлі б між людзей і спісалі б захаваны ў іхняй памяці матэрыял.

— **Можа ў той час быў для гэтага непрыхільны клімат?**

— Чаму? Я крыху запозна стаў гісторыкам, каб ухапіць тую эпоху, але я не ўпэўнены, што гэта бачылася непрыхільна. Пасля 1956 года людзі сталі многа гаварыць і пісаць пра Верасень. І пра падзеі на лініі Молатава таксама можна было пісаць, так як гэта рабіў у „Ніве” Віктар Рудчык, якога артыкуламі я карыстаўся, пішучы сваю кнігу пра лінію Молатава. Я яшчэ ў 1990-х гадах сустракаўся з тымі людзьмі, пра якіх пісаў Віктар Рудчык, гутарыў таксама з іх напшчадкамі. У савецкай гістарыяграфіі больш увагі прысвячалася перыяду 1944-1945 гадоў, перыяду перамог Чырвонай Арміі, а час 1940-1941 гадоў быў крыху сарамлівы, калі саветам давялося правальна адступаць, выносячы толькі тыя эпізоды, якія сведчылі пра геройства савецкіх салдат.

— **Дзякую за размову.**

Гутарыў Аляксандр ВЯРБІЦКІ